

Regional kulturplan för Jämtland Härjedalen 2024–2027

Beslutad av regionfullmäktige 2023-10-18, § 114

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

VÄLKOMMEN ATT TA DEL AV VÅR NYA KULTURPLAN.....	4
BUERIE BÅETEME - INLEDNING PÅ SYDSAMISKA.....	5
1 KULTURPOLITISKA UTGÅNGSPUNKTER	6
DEN REGIONALA UTVECKLINGSSTRATEGIN.....	6
DE NATIONELLA KULTURPOLITISKA MÅLEN	7
KULTURSAMVERKANSMODELLEN OCH DEN REGIONALA KULTURPLANEN	7
BARNKONVENTIONEN	8
AGENDA 2030 - ALLTID NÄRVARANDE.....	8
2 KOMMUNERNA - DET ÄR HÄR DET HÄNDER.....	9
3 CIVILSAMHÄLLETS AKTÖRER - FÅR DET ATT HÄNDA	12
CIVILSAMHÄLLET - TILLGÄNGLIGGÖR KULTUR	12
FOLKBILDNING - BIDRAR TILL DET LIVSLÅNGA LÄRANDET OCH DEMOKRATIN.....	12
STUDIEFÖRBUNDEN - HJÄRTAT I DEN LOKALA KULTUREN.....	13
4 REGION JÄMTLAND HÄRJEDALENS FOKUSOMRÅDEN.....	14
KULTURARV - DÅTID, SAMTID, FRAMTID	14
BARNS OCH UNGAS RÄTT TILL KULTUR.....	16
BREDDAT DELTAGANDE OCH SKAPANDE	18
DIGITAL KULTURUTVECKLING	21
OMSORGSFULLT GESTALTAR LIVSMILJÖER.....	22
NATIONELLA MINORITETERS OCH URFOLKET SAMERNAS KULTUR OCH SPRÅK.....	23
PROFESSIONELLA KULTURSKAPARENS VILLKOR SAMT KULTURELLA OCH KREATIVA BRANSCHER..	25
5 VERKSAMHETSOMRÅDEN	30
BIBLIOTEKVERKSAMHET OCH LÄS- OCH LITTERATURFRÄMJANDE VERKSAMHET	30
BILD OCH FORM	32
FILM OCH RÖRLIG BILD.....	33
HEMSLÖJD.....	34
MUSEIVERKSAMHET OCH KULTURMILJÖARBETE	35
REGIONAL ARKIVVERKSAMHET	37
SCENKONST, DANS, TEATER OCH MUSIKVERKSAMHET	38
DESIGNCENTRUM.....	41
KULTUR OCH HÄLSA	42
REGIONALA STÖD OCH BIDRAG.....	42
6 SAMVERKAN MED OMVÄRLDEN.....	44
INTERREGIONAL SAMVERKAN - KULTUR I NORR.....	44
INTERNATIONELLA NÄTVERK.....	44
ÖVRIGA NÄTVERK.....	44
7 FRAMTAGANDE, GENOMFÖRANDE OCH UPPFÖLJNING	45
SAMVERKAN OCH SAMRÅD	45
GENOMFÖRANDE	45
FINANSIERING	45
UPPFÖLJNING	46

Regional kulturplan för Jämtland Härjedalen 2024-2027
Dnr RUN/12/2021

Handläggare
Kerstin Petterson Schaletzky
Kultur och bildning

Region Jämtland Härjedalen
Box 654, 831 27 Östersund
www.regionjh.se

8 BILAGOR.....	47
BILAGA 1: ORDLISTA - BEGREPP.....	47
BILAGA 2: SAMRÅD OCH DIALOGER.....	50

Välkommen att ta del av vår nya kulturplan

Du håller i din hand *Regional kulturplan för Jämtland Härjedalen 2024 - 2027*.

Här får du nosa på en del av de kulturyttringar som utgör länets kulturella infrastruktur. Kulturplanen bygger på länets förutsättningar geografiskt och demografiskt. Jämtlands län är till ytan landets tredje största län, vilket motsvarar 12 procent av Sveriges yta, med ungefär 1,2 procent av landets befolkning. Det för med sig utmaningar och möjligheter som vi delar med de övriga tre regionerna i norra Sverige.

"Kultur gör livet värt att leva."
(Deltagare vid samråd under framtagande av Regional kulturplan 2024-2027)

Den kultur som skapas här och nu tar avstamp både i vår samtid och historia. Jämtlands län är kontrasterna mellan staden, den levande landsbygden och den storslagna fjällnaturen. Kulturen omfattar en mångfald av konstuttryck som utifrån äldre traditioner kan bevara, förvalta och förnya. Det som skapas här och nu blir det avtryck och det kulturarv som lämnas över till kommande generationer. Dåtid – samtid – framtid.

Den kulturella infrastrukturens särprägel i Jämtland Härjedalen utgörs av de många små kulturaktörerna, det mångfaldiga föreningslivet. Till skillnad från tätbefolkade regioner med många kulturinstitutioner, konstnärliga högskolor och stora städer, präglas Jämtland Härjedalen av stora geografiska avstånd och avsaknad av spelplatser, framför allt vintertid. Jämtlands län har ett livskraftigt och starkt näringsliv med många entreprenörer och småföretag. Fram träder kulturskaparna som kärnan i de kulturella och kreativa branscherna. Människan har alltid skapat, det är en del av vår natur att vara kreativa.

Kultur är bra för en massa saker, men för att den ska kunna vara det behöver den vara fri. I de dialoger som förts under arbetet med kulturplanen framhåller många kulturens egenvärde och att både politik och tjänstepersoner ska hålla "armslängds avstånd" till innehållet i det som skapas. Även om konst och kultur genererar ytterligare värden i samhället, är vår utgångspunkt att kultur är en obunden kraft som skapas i sin egen rätt och på sina egna villkor. Att slå vakt om konstens frihet och kulturskaparnas självständighet, rättigheter och villkor är därför en förutsättning för kulturens och samhällets utveckling.

Kulturplanen är framskriven av *Kultur och bildning*¹, Region Jämtland Härjedalen och beslutad av regionfullmäktige. Den är framarbetad i dialog och samverkan med länets åtta kommuner, kulturaktörer inom offentlighet och civilsamhälle samt med länets professionella kulturskapare. Den regionala kulturplanen pekar ut en färdriktning, lyfter de prioriteringar som Region Jämtland Härjedalen beslutat om, men vill också glänta på dörren till länets kulturella infrastruktur som helhet. Planen är ett underlag för ansökan om statliga medel till regional kulturverksamhet. Avsikten är att skapa möjligheter för invånarna i hela länet att kunna ta del av och delta i ett varierat kulturutbud. Kulturskapare ska ha goda förutsättningar att verka och utveckla sitt konstnärskap i hela länet.

¹ Verksamhetsområdet Kultur och bildning är en del av förvaltningsområde Regional utveckling, Region Jämtland Härjedalen.

Buerie Båeteme - inledning på sydsamiska

Du håller i din hand *Regional kulturplan för Jämtland Härjedalen 2024 - 2027*.

Här får du nosa på en del av de kulturyttringar som utgör länets kulturella infrastruktur. Kulturplanen bygger på länets förutsättningar geografiskt och demografiskt. Jämtlands län är till ytan landets tredje största län, vilket motsvarar 12 procent av Sveriges yta, med ungefär 1,2 procent av landets befolkning. Det för med sig utmaningar och möjligheter som vi delar med de övriga tre regionerna i norra Sverige.

"Kultur gör livet värt att leva."
(Deltagare vid samråd under framtagande av Regional kulturplan 2024-2027)

Den kultur som skapas här och nu tar avstamp både i vår samtid och historia. Jämtlands län är kontrasterna mellan staden, den levande landsbygden och den storslagna fjällnaturen. Kulturen omfattar en mångfald av konstuttryck som utifrån äldre traditioner kan bevara, förvalta och förnya. Det som skapas här och nu blir det avtryck och det kulturarv som lämnas över till kommande generationer. Dåtid – samtid – framtid.

Den kulturella infrastrukturens särprägel i Jämtland Härjedalen utgörs av de många små kulturaktörerna, det mångfaldiga föreningslivet. Till skillnad från tätbefolkade regioner med många kulturinstitutioner, konstnärliga högskolor och stora städer, präglas Jämtland Härjedalen av stora geografiska avstånd och avsaknad av spelplatser, framför allt vintertid. Jämtlands län har ett livskraftigt och starkt näringsliv med många entreprenörer och småföretag. Fram träder kulturskaparna som kärnan i de kulturella och kreativa branscherna. Människan har alltid skapat, det är en del av vår natur att vara kreativa.

Kultur är bra för en massa saker, men för att den ska kunna vara det behöver den vara fri. I de dialoger som förts under arbetet med kulturplanen framhåller många kulturens egenvärde och att både politik och tjänstepersoner ska hålla "armslängds avstånd" till innehållet i det som skapas. Även om konst och kultur genererar ytterligare värden i samhället, är vår utgångspunkt att kultur är en obunden kraft som skapas i sin egen rätt och på sina egna villkor. Att slå vakt om konstens frihet och kulturskaparnas självständighet, rättigheter och villkor är därför en förutsättning för kulturens och samhällets utveckling.

Kulturplanen är framskriven av *Kultur och bildning*², Region Jämtland Härjedalen och beslutad av Regionfullmäktige. Den är framarbetad i dialog och samverkan med länets åtta kommuner, kulturaktörer inom offentlighet och civilsamhälle samt med länets professionella kulturskapare. Den regionala kulturplanen pekar ut en färdriktning, lyfter de prioriteringar som Region Jämtland Härjedalen beslutat om, men vill också glänta på dörren till länets kulturella infrastruktur som helhet. Planen är ett underlag för ansökan om statliga medel till regional kulturverksamhet. Avsikten är att skapa möjligheter för invånarna i hela länet att kunna ta del av och delta i ett varierat kulturutbud. Kulturskapare ska ha goda förutsättningar att verka och utveckla sitt konstnärskap i hela länet.

² Verksamhetsområdet Kultur och bildning är en del av förvaltningsområde Regional utveckling, Region Jämtland Härjedalen.

1 Kulturpolitiska utgångspunkter

Region Jämtland Härjedalens kulturpolitik utgår från:

- kulturens egenvärde
- kulturens demokratiska grund
- kulturens kraft i samhällsbygget

Dessa principer utgör, tillsammans med de nationella kulturpolitiska målen, grunden för kulturplanen och det långsiktiga utvecklingsarbetet i regionen.

Planen tar avstamp i den regionala utvecklingsstrategin, samt i lagar och andra förordningar. Centralt för arbetet med kulturplanen är dock de dialoger som förts med olika parter. Utifrån dessa har sju fokusområden utkristalliserats som beskrivs i kapitel 4.

I kapitel 5, Verksamhetsområden, beskrivs de verksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen, det vill säga de som har statligt stöd. I avsnittet beskrivs även övrig regional kulturverksamhet, regionala stöd och bidrag samt det tvärsektorieella samarbetet inom kultur och hälsa.

Under framtagandet av planen framträdde en gemensam bild av konst och kultur som en avgörande del av ett öppet samhälle. Genom att lyfta och spegla frågor ur olika perspektiv kan kultur stärka det samtal som är förutsättningen för en levande och stark demokrati med yttrandefriheten som grund.

Kultur ska vara fri att provocera, utmana våra föreställningar och väcka debatt.

KULTURPOLITISKA UTGÅNGSPUNKTER:

- Den regionala utvecklingsstrategin
- De nationella kulturpolitiska målen
- Kultursamverkansmodellen
- Barnkonventionen
- Agenda 2030

Den regionala utvecklingsstrategin

Den regionala utvecklingsstrategin *Jämtlands län 2050 – en nytänkande och hållbar region att leva, verka och utvecklas i*, är ett visionärt dokument med siktet inställt på målbilden av hur länet ska se ut 2050. Strategin är en vägvisare för en långsiktigt hållbar framtid där konst och kultur är en självklar del av den regionala utvecklingen och i all utbildning. Målbilden är att region Jämtland Härjedalen ligger i framkant vad gäller kulturella uttryck och initiativ och att kulturarv och kulturmiljöer är en motor för samhällsutveckling och skapar identitet och samhörighet.

I strategin lyfts även civilsamhällets roll genom folkbildningsorganisationer och det ideella föreningslivet inom kultur och idrott, som en väsentlig del av den framtida kulturella infrastrukturen. De lokala krafterna bidrar till att skapa identitet, sociala mötesplatser, en bättre folkhälsa samt till platsers utveckling och dess näringsliv. Kultur-, friluft- och idrottsaktiviteter finns i medborgarens närområde.

De nationella kulturpolitiska målen

De nationella kulturpolitiska målen beslutades av riksdagen i december 2009. Målen ska styra den statliga kulturpolitiken men även kunna vägleda kulturpolitiken i kommuner och regioner.

- Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund.
- Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.
- Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

För att uppnå målen ska kulturpolitiken

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,
- särskilt uppmärksamma barn och ungas rätt till kultur.

Kultursamverkansmodellen och den regionala kulturplanen

Region Jämtland Härjedalen ingår i kultursamverkansmodellen, som är en statlig fördelningsmodell³ för att dela ut statens kulturstöd till Sveriges 21 regioner. Regionerna delar i sin tur ut medel till regionala, i modellen ingående, verksamheter. Det är en modell utifrån tanken om flernivåstyrning, där samverkan ska ske mellan statlig, regional och kommunal nivå. Kulturplanen är i den bemärkelsen en ansökningshandling som skrivs fram för att få ta del av de statliga medel som fördelas till regional kulturverksamhet.

Kulturplanen vill dock vara mer än så. Den vill ge en bild av länets rika kultur. Regionen som organisation blir genom kultursamverkansmodellen en främjare och möjliggörare. Länets kulturella tillgångar och deras utvecklingspotential ska också ses ur ett kommunalt perspektiv. All kultur sker i en kommun. Här bor vi. Här lever vi. Här skapar vi. Här upplever vi. En

region är ingenting utan engagemang från och samverkan med de i länet ingående kommunerna, länets civilsamhällsaktörer och fria professionella kulturskapare.

Bidragsgivningen enligt Kultursamverkansmodellen ska främja en god tillgång till:

1. professionell teater-, dans- och musikverksamhet,
2. museiverksamhet och museernas kulturmiljöarbete,
3. biblioteksverksamhet och läs- och litteraturfrämjande verksamhet,
4. professionell bild- och formverksamhet,
5. regional enskild arkivverksamhet,
6. filmkulturell verksamhet och
7. främjande av hemslöjd.

³ Förordning 2010:2012. Se mer om modellen i ordlistan, bilaga 1.

Barnkonventionen

FN:s konvention om barns rättigheter, barnkonventionen, är en överenskommelse som innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Sedan 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag (2018:1197). Lagen innehåller 54 artiklar och några av dem som behandlar barns rättighet inom kulturlivet är:

- barns rätt till identitet (art. 8)
- barns rätt till yttrandefrihet (art. 13)
- barns rätt att delta i föreningslivet i fredliga sammankomster (art. 15)
- barn med funktionsvariationer har rätt till ett *fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar tilltron till den egna förmågan och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället* (art. 23)
- barn som tillhör en nationell minoritet eller ett urfolk har rätt att *tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk* (art. 30)
- barns rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet (art. 31)

Agenda 2030 - alltid närvarande

FN:s medlemsstater antog 2015 globala mål för hållbar utveckling och Agenda 2030. Agenda 2030 är en handlingsplan med mål för omställning till ett hållbart samhälle för människorna, planeten och välbefinnandet. Agenda 2030:s mål omfattar samtliga dimensioner av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. Kulturaktörers och kulturskapares kompetenser bör användas för att skapa de förändringar som krävs för att nå de globala målen.

Enligt EU anses kulturella och kreativa branscher vara viktiga i den gröna omställning som kommer att krävas. Kulturella och kreativa företag har kapacitet att snabbt ställa om och kan även bidra till att visualisera och utveckla mer hållbara lösningar på ett sätt som berör och engagerar.

De fokusområden och de regionala verksamheter som presenteras i kulturplanen ska bidra till att uppnå följande globala mål:

- Mål 3: God hälsa och välbefinnande
- Mål 4: God utbildning för alla
- Mål 5: Jämställdhet
- Mål 8: Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
- Mål 10: Minskad ojämlikhet
- Mål 11: Hållbara städer och samhällen
- Mål 15: Ekosystem och biologisk mångfald
- Mål 16: Fredliga och inkluderande samhällen

2 Kommunerna - det är här det händer

Samverkansmodellen bygger på dialog med bland annat kommunerna och utgör en gemensam plattform för de satsningar på konst och kultur som görs under planperioden. Enligt Myndigheten för Kulturanalys, står kommunerna för en stor del av de offentliga investeringar som görs inom kulturområdet. Regionen kan agera spindel i nätet och har ett producerande, samordnande och främjande uppdrag. Samverkan är central för att optimera resurser, skapa synergier samt utveckla och följa upp verksamheter, men all verksamhet sker i en kommun. Invånare lever, verkar, skapar och upplever i sin egen kommun, eller i en grannkommun. Det är i kommunerna det händer.

Samverkan mellan Region Jämtland Härjedalen och länets åtta kommuner är en förutsättning för att kunna förverkliga innehållet i kulturplanen. Länets kulturella tillgångar och deras utvecklingspotential ska ses ur ett kommunalt såväl som ur ett gemensamt regionalt perspektiv. Kommunförbundet Jämtland Härjedalen som bildades 2023, är ett samarbetsorgan samt en intresse- och serviceorganisation för kommunerna i Jämtland Härjedalen. Samtliga länets kommuner är medlemmar. Under planperioden behöver former för samverkan med Kommunförbundet utvecklas och utvecklas.

Samverkan sker inom ramen för olika verksamheter, nätverk och projekt. Region Jämtland Härjedalen har en särskild överenskommelse med Östersunds kommun angående verksamheten i Stiftelsen Jamtli, Teater Barda och Härke konstcentrum. En särskild överenskommelse med samtliga kommuner finns även gällande Föreningsarkivets finansiering.

Varje kommun beslutar om sin ambitionsnivå och kulturpolitiska inriktning. I länets åtta kommuner finns professionella kulturskapare, organisationer och föreningsliv, museer, biografier, gestaltade livsmiljöer, offentlig konst, scener och mötesplatser för kultur och bildning samt intressanta natur- och kulturmiljöer. Allt detta ingår i ett levande relationellt kulturliv och kulturarv som vi kan kalla *Nära kultur*, vilket utvecklar länet och bidrar till attraktivitet och besöksnäring.

Kommunerna har ett särskilt lagstadgat uppdrag gällande folkbiblioteksverksamhet. Genom integrerade folk- och skolbibliotek främjas läsning och tillgång till litteratur i hela länet. Folkbiblioteken är och kommer att vara framtidens mötesplatser för alla, kommuninvånare och besökare. De är viktiga för det demokratiska samhällets utveckling, bidrar till bildning och ger människor möjlighet till kulturupplevelser. Kulturskolor finns i länets alla kommuner. De har avgörande betydelse för barns och ungas möjlighet att prova på, skapa och använda kulturella uttryck och därigenom utveckla sina kreativa förmågor. Civilsamhällets mångfald av föreningar, platser och miljöer skapar förutsättningar för engagemang och lokal utveckling.

Kultur Z är ett kulturpolitiskt samrådsorgan. Här finns förtroendevalda och tjänstepersoner från samtliga kommuner och Region Jämtland Härjedalen representerade. *Kultur Z* har som övergripande uppgift att utifrån Kulturplanen driva och följa upp kulturutvecklingen i länet. *Kultur Z* möts fyra gånger per år.

Region Jämtland Härjedalens roll gentemot kommunerna är främst strategisk, kompletterande och inriktad på samverkan och dialog. Regionen kan driva, främja, samordna och utveckla strategiska och operativa samarbeten som skapar förutsättningar för utveckling. Tillsammans utvecklar vi Jämtland Härjedalen till en attraktiv region där människor och natur mår bra.

*Smart specialisering*⁴ är en metod för att stärka konkurrenskraften inom områden med utvecklingspotential. Programmet för smart specialisering i Jämtland Härjedalen definierar fyra styrkeområden, varav ett är *Upplevelser*. Förutsättningar och behov skiljer sig åt i länets varierande geografi, men förmågan att skapa upplevelser som möter människors förväntningar, finns i hela regionen. Nedan lyfter varje kommun något som har särskild lyskraft och potential att genom smart specialisering bli en nod för starka upplevelser.

I Bergs kommun sker publikutveckling genom breddat utbud och ökad tillgänglighet. *Ovikenveckan* drivs helt och hållet av ideella krafter, med ekonomiskt stöd av lokala sponsorer. Lokala, nationella och internationella artister inom olika genrer söker sig till Ovikenveckans varierade konsertlokaler som kan vara kyrkor, bygdegårdar, församlingssalar, auktionshallen, flyghangaren, skolor och Ovikens nöjespark Fröjdholmen. *Njutsiktsskonserter* med Oviksfjällen som naturlig scenfond och kulturhappening i Kusbölehelvetet, en trolsk bäckravin, är uppmärksammade arrangemang. Föreningen Ovikenmusiken tilldelades 2019 års Mittnordiska kulturpris för publikutveckling.

I Bräcke kommun sker samverkan på olika nivåer.

I Bräcke leder bred samverkan till ett rikt kulturutbud, exempelvis i *FESTIVAL*, där föreningar, studieförbund, kommunens kulturenhet och valnämnden erbjuder kulturupplevelser i samtliga åtta vallokaler på valdagen. *Kultur i vården* är ett samarbete mellan kommunen och ABF. Riksteaterföreningen alternerar mellan olika samlingslokaler. Rörliga kulturbidrag ger många olika typer av föreningar möjlighet att arrangera såväl stora som små evenemang.

I Härjedalens kommun lyfter man berättelser som varit dolda eller glömda.

Härjedalens Fjällmuseum erbjuder ett varierande och progressivt utbud av program och utställningar. Man arbetar bland annat med berättelser som kan ge nya perspektiv på fjällvärlden. Museet undersöker olika möjligheter att lyfta tankeväckande berättelser, som hittills varit dolda eller glömda. Kommunen har två riksteaterföreningar, en årlig filmfestival i Tännäs samt en nystartad kammarmusikfestival, *The Funäs Festival*.

Krokoms kommun ger barn och unga reellt inflytande.

I Krokoms kommun finns en person anställd med särskilt ansvar för barn- och ungdomskultur. Tjänsten utformas utifrån barns och ungdomars behov och uttryckta önsningar. *Spotlight* är en talangtävling för ungdomar i åldrarna 13–20 år som utöver scenkonst även innefattar bild och form samt hantverk. Finalen är tillgänglig såväl live som digitalt och publiken kan aktivt delta genom att rösta på sin favorit.

⁴ Programmet för smart specialisering i Jämtland Härjedalen definierar fyra styrkeområden som ska mobiliseras i länet: Jord, skog och vatten, Hållbar energi, Upplevelser, Digitala lösningar.

I Ragunda kommun samspelar människa och natur.

I Ragunda kommun är *Döda fallet* en mötesplats och drivkraft för kultur. Här finns en arena för scenkonst av nationellt intresse och samspelet mellan natur, människa och historia skapar en unik plats. *Geopark Indalsälven*⁵ bidrar till att öka intresset för hela området och ger möjlighet till ökad kunskap.

Strömsunds kommun lyfter förebilder och satsar på återväxten av kulturskapare.

Genom stipendier och priser stimulerar och lyfter kommunen professionella kulturskapare. Sedan 1980 tilldelas *Hedenvindplaketten* en författare som skriver i Gustav Eriksson-Hedenvinds anda. *Stipendium till Hans-Erik Dahlgrens minne* tilldelas varje år en före detta elev vid kommunens kulturskola som blivit professionell kulturskapare. 2022 instiftades ett *barn- och ungdomslitteraturpris till Beppe Wolgers minne*, där skolelever är delaktiga i framtagandet av pristagare.

Åre kommun kombinerar gammalt och nytt.

Huså herrgård och Fröå gruva är unika kulturmiljöer som drivs och utvecklas av det lokala föreningslivet. Åre Kulturarena⁶ har visionen att skapa en lokalt förankrad, globalt attraktiv, permanent och hållbar fysisk plats, en kulturarena för invånare, besökare och kulturskapare i Åre by. Åre kulturarena stärker lokala aktörer inom kulturella och kreativa branscher och ökar därigenom platsens attraktivitet för boende och besökare.

I Östersunds kommun är föreningslivet motorn i det myllrande kulturlivet.

Östersund är, som residensstad och länets enda stad, en viktig plats. Hit söker man sig från hela länet för att ta del av större evenemang. En mångfald av kulturaktörer⁷, drivna av sina specialintressen, utgör basen för Östersunds rika kulturliv: festivaler, konsertserier, utställningar, teaterföreställningar, danskompanier, film med mera. Scenkonst Östersund är en av landets största riksteaterföreningar och festivalen Storsjöyran är länets största enskilda kulturevenemang.

⁵ En Geopark definieras som "ett område där man vill skapa hållbar regional tillväxt genom att samordna och koordinera geologiska besöksmål, arbeta med naturvårdsfrågor som rör de geologiska besöksplatserna, stödja forskning och utbildning och sprida kunskap om geologi till allmänheten" (Sveriges geologiska undersökning).

⁶ Åre Kulturarena är ett samarbete mellan Studion Åre och Åre by- och turistförening.

⁷ Till stor del ideella kulturföreningar.

3 Civilsamhällets aktörer - får det att hända

Ett rikt kulturliv, föreningsliv och ett stort ideellt engagemang utgör kittet i samhället och medverkar till sammanhållning och gemenskap. Ett levande kulturliv bidrar till en mångfald av stimulerande, hållbara livsmiljöer och offentliga rum, med sociala och kulturella värden. Kultursektorn bidrar till samhällsekonomi och sysselsättning. Dess kreativitet, flexibilitet och innovationskraft bidrar till lösningar för hållbar utveckling i samhället.

Civilsamhället - tillgängliggör kultur

Folkhögskolor, studieförbund, trossamfund, organisationer och enskilda utövare - det vill säga civilsamhället⁸ - är aktörer i länets folkbildningsarbete och kulturliv. De skapar förutsättningar för enskilda personer att tillsammans med andra öka sin personliga kunskap och bildning. Kraften hos de ideella aktörerna ska tillvaratas och stimuleras.

Civilsamhället har en lång tradition av att, i samspel med andra aktörer, bidra till länets utveckling, till ett demokratiskt samhälle och till den kulturella infrastrukturen. I Jämtlands län bidrar civilsamhället till kulturlivet genom enskilda personers och gruppers engagemang, som arrangörer, möjliggörare och pådrivare. Det civila samhällets aktörer och föreningslivet är en förutsättning för delaktighet, mångfald och sammanhållning. Här finns ideella kulturutövare, arrangörer, föreningar inom olika områden, samlingslokaler och andra samhällsorganisationer. Alla bidrar till länets utveckling och attraktionskraft.

Samverkan med och stöd till civilsamhälle och föreningsliv är centralt för att den regionala kulturverksamheten ska vara tillgänglig i hela länet. Stöd och samverkan är också nödvändigt för att civilsamhället ska kunna vara en aktiv del i den lokala utvecklingen. Även samspelet mellan professionell och ideell kulturverksamhet är en förutsättning för att tillgängliggöra kultur till alla invånare i länet. Kunskapsdelning, kunskapsbyggande och skapande av forum för möten mellan professionella kulturskapare och ideella arrangörer kommer att ske under planperioden.

Folkbildning - bidrar till det livslånga lärandet och demokratin

Folkbildningen omfattar den fria och frivilliga bildning som bedrivs inom folkhögskolor och studieförbund samt vid bibliotek, kulturarvsinstitutioner och i den ideella sektorn. Dessa aktörer skapar, utifrån ett holistiskt perspektiv på människan, förutsättningar för enskilda personer att tillsammans med andra öka sin personliga kunskap och bildning.

Folkhögskolor - ser hela människan

Folkhögskolorna spelar en viktig roll för det livslånga lärandet, för kompetensutveckling, kompetensförsörjning, integration, mångfald och för att utveckla kulturlivet. Utbildningarna

⁸ Civilsamhället består av föreningar och organisationer som erbjuder arenor för samtal, bildning och aktiviteter där invånare bjuds in att vara delaktiga. Organisationerna har en självständig roll och formulerar själva sina uppdrag där människors engagemang och samarbete är grundläggande. Organisationsformen kan vara stiftelser, kultur- och andra föreningar, hembyggsrörelse, sociala företag, kooperativ, religiösa samfund och fackliga organisationer.

är betydelsefulla för att människor ska kunna bo, leva och verka i hela länet. De ska vara attraktiva för såväl länets invånare som för att locka nya invånare till länet.

I Jämtlands län finns tre folkhögskolor samt en filial⁹. Region Jämtland Härjedalen är huvudman för folkhögskolorna Birka och Bäckedal medan Åredalens folkhögskola¹⁰ är rörelsedriven med avtal om regionalt stöd. Folkhögskoleplan 2021-2024 är styrdokument för de regionala folkhögskolorna. En ny folkhögskoleplan kommer att tas fram under planperioden.

Folkhögskolorna driver utöver allmänna program och kurser även kulturella och konstnärliga utbildningar som är viktiga för länets kulturella infrastruktur. De arrangerar många kulturevenemang. De regionala kulturverksamheternas och Folkhögskolornas samverkan ska stärkas genom exempelvis gemensam kompetensutveckling och fortbildning av personal samt genom gemensamma arrangemang.

Birka folkhögskola, i Ås, Krokoms kommun, ger musikutbildningar inom jazz, konst- och folkmusik samt musikproduktion. Dessutom startade Birka 2022 en ettårig konstnärlig yrkesutbildning inom spelutveckling.

Bäckedals folkhögskola, i Sveg, Härjedalens kommun ger konstnärlig utbildning främst inom slöjd och traditionellt hantverk. Skolan har nyligen förvärvat en unik fäbodvall att använda i kurs- och utbildningsverksamhet.

Åredalens folkhögskola, i Hålland, Åre kommun, ger en konstutbildning, med stöd av Region Jämtland Härjedalen, som bidrar till att möta kulturplanens fokusområden. Detta säkerställs genom årlig dialog och avtal.

Studieförbunden - hjärtat i den lokala kulturen

Studieförbunden fungerar ofta som nav i det lokala civilsamhället, ger stöd och råd till föreningar, nätverk och grupper. Folkbildning Mittnorrland är en gemensam organisation för folkbildning i Jämtlands och Västernorrlands län som organiserar de i länen verksamma studieförbunden. Organisationen har ett demokratiframjande och bildande uppdrag genom att företräda, leda och fördela verksamhetsmedel till studieförbunden i de två regionerna. Samverkan mellan de båda regionerna och Folkbildning Mittnorrland regleras i ett gemensamt uppdragsavtal som föregås av dialog kring gemensamma frågor. Syftet är att synliggöra och stärka folkbildningens roll i det regionala utvecklingsarbetet.

Idrottsrörelsen har en egen bildningsorganisation RF-SISU som är verksam i länet och behandlas på samma sätt som övriga studieförbund. Region Jämtland Härjedalen tecknar särskilt avtal med idrottsförbundet RF-SISU Jämtland-Härjedalen om verksamhetsstöd, där del av stödet öronmärks för parasport.

⁹ Wången, filial till Hästsportens folkhögskola.

¹⁰ Åredalens Folkhögskola drivs av Föreningen Åredalens Folkhögskola, som är ansluten till Evangeliska Fosterlandsstiftelsen

4 Region Jämtland Härjedalens fokusområden

I de samråd och dialogmöten som har förts under processen med att ta fram *Regional Kulturplan för Jämtland Härjedalen 2024-2027* har följande fokusområden utkristalliserats. Alla verksamheter som tar del av regionala medel ska förhålla sig till ett eller flera av kulturplanens fokusområden.

Kulturarv - dåtid, samtid, framtid

Kulturarv är alla materiella och immateriella uttryck för mänsklig påverkan. Kulturarv omfattar traditioner, språk, konstnärliga verk, historiska lämningar, arkiv- och föremålssamlingar, men även samhällsstrukturer, kulturmiljöer och kulturlandskap. Kulturarv skapar förståelse för och kunskap om plats, tid och sammanhang. Den spelar en viktig roll för identitetsskapande, förankring och gemenskap. Kulturarv är en resurs i samhällsbygget.

Dagens konstuttryck, engagemang och sedvänjor blir morgondagens kulturarv. Genom att bevara, använda och utveckla samt tillgängliggöra och inkludera kulturarv blir vår dåtid, samtid och framtid begriplig. När alla grupper och platser får delta med sin historia får vi ett levande och mångfacetterat kulturarv. Vad som betraktas som kulturarv förändras över tid, men vår förståelse av ett mångfaldigt kulturarv är en förutsättning för ett fredligt, demokratiskt och hållbart samhälle. För att säkerställa att civilsamhällets kulturarv dokumenteras och bevaras för framtiden krävs en tydlig och stabil infrastruktur.

Immateriellt kulturarv är traditioner, seder och bruk vars kunskap traderas¹¹ och förs vidare mellan generationer. Fäbodkulturen och dess olika uttrycksformer som kulning, i länet kallat kaukning, byggnadstraditioner och mathantverk har en stark historia i länet. Fäbodkulturen har nominerats till Unescos lista över immateriella kulturarv. Under planperioden förväntas beslut fattas, vilket kan komma att innebära särskilda insatser på området. Även jamskan, eller jämtskan¹², härjedalskan och ångermanländskan är immateriella kulturarv och identitetsmarkörer med symboliska och språkliga värden.

FOKUSOMRÅDEN:

- Kulturarv - dåtid, samtid, framtid
- Barns och ungas rätt till kultur
- Breddat deltagande och skapande
- Digital kulturutveckling
- Omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer
- Nationella minoriteters och urfolket samernas kultur och språk
- Professionella kulturskapares villkor samt kulturella och kreativa branscher

Beslut angående nominering av fäbodkultur till UNESCOs lista över immateriella kulturarv kan komma att innebära särskilda insatser.

¹¹ Muntligt förmedlad, vidareförd kunskap.

¹² Jamskan, med fem lokala dialekter enligt Institutet för språk och folkminnen, betraktas av många som ett eget språk.

Länets kulturmiljöer och kulturverksamheter kopplar starkt till ett uthålligt användande av resurser, där vi kan inspireras av materialval, vikten av att bygga hållbart och bruka våra naturresurser på ett hållbart sätt. Kultur och kulturarv har ett starkt ekonomiskt värde, inte minst i ett län som Jämtland Härjedalen där besöksnäringen utgör en stor del av näringslivet. Natur och kulturarv är starka besöksanledningar med stor potential att öka länets attraktionskraft.

Heimbygda och Stiftelsen Jamtli tog under förra planperioden fram ett underlag för en regional kulturarvsstrategi. I stället för att formulera en separat strategi för kulturarvsfrågor så tas erfarenheterna av detta arbete in i nuvarande kulturplan där kulturarv formuleras som ett särskilt övergripande fokusområde.

UTVECKLINGSBEHOV/Region Jämtland Härjedalen vill

UTVECKLA ARBETET KRING KULTURARV, LÄRANDE OCH PLATSBUNDEN UTVECKLING

Kultur har goda möjligheter att på ett pedagogiskt sätt stärka det livslånga lärandet, främja näringslivsutveckling och tillvarata ett lokalt engagemang. Det finns en mångårig erfarenhet av att arbeta med kulturarvspedagogik i länet, inte minst hos Stiftelsen Jamtli, *Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik* och arkivinstitutionerna. Det utåtriktade kulturarvspedagogiska arbetet och dess närvaro över hela länet kräver samverkan mellan de professionella institutionerna och det övriga civilsamhället. Genom platsbunden utveckling skapas goda och inkluderande livsmiljöer där grupper och individer själva tillåts definiera platsen. Region Jämtland Härjedalen vill främja och utveckla det arbetet i bred samverkan.

REGION JÄMTLAND HÄRJEDALEN VILL:

- utveckla arbetet kring kulturarv, lärande och platsbunden utveckling
- stärka arbetet för mångfald och integration
- etablera ett regionalt kulturarvsforum
- stärka normkritiska perspektiv
- etablera en tydlig struktur för civilsamhällets dokumentation

STÄRKA ARBETET FÖR MÅNGFALD OCH INTEGRATION

Kulturarv är inte statiskt. Det är i ständig rörelse. Genom att verka för en mångfald av berättelser breddas historieskrivningen bortom majoritetssamhället. När fler människor representeras, får vi en bättre förståelse för samtiden. Det skapar ett samhälle där fler perspektiv och idéer tillvaratas. Region Jämtland Härjedalen vill uppmuntra nya idéer, miljöer och samarbeten samt möjliggöra för alla, oavsett bakgrund, härkomst eller språk, att ta en aktiv del i länets kulturutveckling.

ETABLERA ETT REGIONALT KULTURARVSFORUM

Region Jämtland Härjedalen samverkar med andra aktörer kring genomförandet av en årlig kulturarvskonferens. I detta arbete har behovet av att etablera ett strategiskt regionalt kulturarvsforum vuxit fram. Forumets syfte är att på olika sätt främja och utveckla länets

kulturarv och kulturarvsaktörer. Det ska vara inkluderande och verka för att skapa kontaktytor mellan professionella och ideella aktörer samt mellan olika grupper i samhället. Allt för att information och kunskap ska föras vidare.

STÄRKA NORMKRITISKA PERSPEKTIV

Ett normkritiskt förhållningssätt innebär att medvetet bryta normativa föreställningar och skapa utrymme för berättelser och perspektiv som inte alltid får ta plats. Regionens kulturverksamheter har under lång tid arbetat med att stärka normkritisk kompetens. En del verksamheter är HBTQI-certifierade, däribland vissa bibliotek i länet. Ett normkritiskt perspektiv handlar om att identifiera hur vi förhåller oss till varandra, enligt diskrimineringsgrunderna¹³, men också hur vi tänker kring begreppen centrum och periferi, stad och land. För att stärka ett normkritiskt perspektiv ska jämlikhet och inkludering främjas och kunskap och kännedom om den urbana norm som präglar samhället spridas.

ETABLERA EN TYDLIG STRUKTUR FÖR CIVILSAMHÄLLETS DOKUMENTATION

Civilsamhället, med föreningar, organisationer och enskilda individer, spelar och har spelat en viktig roll för samhällsbyggnad och för livsvillkoren i länet. Dokumentation av dessa behöver värderas och uppmärksammas så att de tryggas för framtiden. Ansvar för arkiv från den enskilda sektorn behöver därför tydligt pekas ut och uppdrag kring dokumentation, bevarande och tillgängliggörande definieras.

Barns och ungas rätt till kultur

Alla barn och unga har rätt till ett rikt kulturliv med möjlighet till upplevelser av kultur och eget skapande. Barn och unga ska även kunna vara delaktiga och få inflytande i kulturlivet. Kultur ska vara en självklar del i deras vardag, såväl i skolan som på fritiden.

Unga efterfrågar kulturupplevelser, nätverk och tillgång till mötesplatser för skapande av konst och kultur. De regionala kulturverksamheterna har ett särskilt uppdrag att utveckla kultur för barn och unga. Insatser sker i samarbete med kommuner, föreningar och länets professionella kulturskapare. *Ung Kultur i Jämtland Härjedalen* är ett samlingsnamn för aktiviteter, projekt och arrangemang som vänder sig till unga i länet. *Ung referensgrupp* är ett forum där unga genom inspel och idéer görs delaktiga i utformningen av det regionala kulturutbudet för unga. Ett av gruppens önskemål ledde till utvecklingsprojektet *Mötesplats för ung kultur*¹⁴. Det är en lokal mötesplats för unga i centrala Östersund med fokus på ungas eget skapande.

Mötesplats för Ung Kultur ska fortsatt lyssna på och möta ungdomarnas intresse genom workshops och handledning. Det kan exempelvis handla om att lära sig berätta med film och att förstå den rörliga bildens makt.

¹³ I diskrimineringslagen (2007/08:95) definieras sju diskrimineringsgrunder. Dessa är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

¹⁴ *Mötesplats Ung Kultur* har vuxit fram ur ett projekt inom enheten Kulturutveckling, område Kultur och bildning, Region Jämtland Härjedalen

Sedan 2020 riktar sig projekt *KulturCrew Jämtland Härjedalen*¹⁵ till ungdomar i åldern 12–16 år i syfte att ge deltagarna kunskap och verktyg att kunna arrangera kulturevenemang. Projektet drivs av Riksteaterns Jämtland Härjedalen, Hemsjöden, Filmpool och Estrad Norr och genomförs i samverkan med kommunal ungdomsverksamhet samt ungdomssatsningar inom civilsamhället.

Den kommunala verksamheten och de ideella föreningarna spelar stor roll för barns och ungas möjlighet att delta i kulturlivet på lika villkor. Förskola och skola är arenor där barn och unga, oavsett bakgrund, ges möjlighet att uppleva och skapa kultur utifrån sina förutsättningar. Genom folkbiblioteken och kommunala mötesplatser kan barn och unga ta del av kulturupplevelser under fritiden. Estrad Norr, regionens scenkonstverksamhet, förmedlar subventionerade professionella kulturprogram till länets kommuner och skolor. Subventionen kan leda till begränsade möjligheter för fria aktörer och grupper att konkurrera och nå ut med sitt utbud. Riksteatern Jämtland Härjedalen förmedlar fria gruppers och aktörers utbud via en digital utbudskatalog. Föreningen ger också bidrag till arrangörer för att täcka kostnader kring fria gruppers och aktörers resa och boende.

"En kulturupplevelse kan förändra en ung människas liv."
(Kommunal skolchef vid samråd i samband med framtagandet av kulturplanen)

Den kommunala kulturskolan är viktig för barns och ungas möjlighet att utveckla sin kreativitet och skaparförmåga. Kulturskolan bidrar till att vitalisera och skapa återväxt inom kulturlivet. Flertalet kulturskolor i Jämtlands län har ett kommunalpolitiskt uppdrag och erbjuder avgiftsfri undervisning. Kulturskolornas utbud av kurser varierar, samtidigt som många unga önskar en breddning med fler ämnen eller fler tillgängliga platser. Finansiering av kulturskolor kan vara en utmaning för kommuner som till ytan är geografiskt stora men har litet befolkningsunderlag. En annan utmaning kan vara att rekrytera pedagoger. Kulturskolorna kan utvecklas genom ökad interkommunal samverkan, stöttad av regional samordning, och ökad samverkan med de regionala kulturinstitutionerna.

UTVECKLINGSBEHOV/Region Jämtland Härjedalen vill

STÄRKA BARNS OCH UNGAS RÄTTIGHETER INOM KULTUR

Barn och unga har rätt att ta del av samt delta i det kulturella och konstnärliga livet och har rätt att uttrycka sina åsikter. Ett sätt att öka tillgång till kulturupplevelser för alla barn, är att stärka samarbetet mellan kultursektorn och skolan samt att målgruppsanpassa information. Varje skolas huvudman kan ansöka om statliga medel för Skapande skola och genom det öka möjlighet till elevers medbestämmande över kulturupplevelse och skapande i skolan. Barns och ungas rättigheter, delaktighet och inflytande inom

REGION JÄMTLAND HÄRJEDALEN VILL:

- stärka barns och ungas rättigheter inom kultur
- samordna regionala och kommunala insatser för förmedling av kultur till barn och unga
- stärka samverkan mellan kommunala kulturskolor och regionala kulturverksamheter

¹⁵ Ursprungligen kommer konceptet *Kulturcrew* från Norge där metoden används för att skapa elevinflytande inom skolans värld.

kultur ska stärkas och Region Jämtland Härjedalen behöver utveckla strukturen för hur arbetet med detta ska ske. Samverkan mellan länets aktörer behöver utvecklas för att stärka strukturer för förmedling av kultur till samtliga skolformer.

Alla barn och unga, oavsett bakgrund och förutsättningar, ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Särskilda insatser behöver göras för att öka kunskapen om hur barn och unga ur socioekonomiskt utsatta områden samt barn och unga med olika typer av funktionsnedsättningar ska kunna ta del av aktiviteter och program. Det behövs aktiva insatser för att ge barn och unga som främst kommunicerar med annat språk än svenska möjlighet att delta. Psykisk ohälsa ökar i samhället. Möjlighet att ta del av och delta i skapande eller arrangerande av kulturella aktiviteter kan verka stärkande och förebyggande. Redan etablerade verksamheter och insatser för barn och unga behöver vidareutvecklas.

SAMORDNA REGIONALA OCH KOMMUNALA INSATSER FÖR FÖRMEDLING AV KULTUR TILL BARN OCH UNGA

En fungerande struktur för förmedling av kultur är en förutsättning för att barn och unga i Jämtlands län ska få tillgång till ett rikt kulturliv på lika villkor. Genom att samordna de regionala verksamheternas insatser med kommunala insatser, kan kultur tillgängliggöras bättre. För att möta utmaningar, behov och förutsättningar behöver regionen och kommunerna gemensamt se över det regionala subventionssystemet för kultur till barn och unga. Det är angeläget att kunna rikta sig till alla barn och unga via förskola och grundskola. En regional barn- och ungdomstjänst inom *Kultur och bildning* kan stärka strukturen för förmedling av professionell kultur för barn och unga och kommunerna kan stötta i sin strävan att samordna resurser. Regional samordning av nätverk för skapande skola- respektive kulturskoleansvariga kan ge goda förutsättningar för verksamhet i samtliga kommuner.

STÄRKA SAMVERKAN MELLAN KOMMUNALA KULTURSKOLOR OCH REGIONALA KULTURVERKSAMHETER

De kommunala kulturskolorna är viktiga arenor för barns och ungas möte med konst och kultur och för möjligheterna att utveckla kreativitet och eget skapande. Genom samverkan med de regionala kulturverksamheterna kan kulturskolorna utvecklas. Regionen och de kommunala kulturskolorna kan tillsammans utveckla formerna för samverkan. Barn och unga bör ges möjlighet att delta i arbetet.

Breddat deltagande och skapande

Det finns skillnader i kulturvanor och deltagande i kulturlivet mellan olika grupper i befolkningen. Det handlar bland annat om skillnader sett till kön, ålder och boendeort, men också socioekonomiska faktorer. Med breddat deltagande menas att konst och kultur ska komma fler till del¹⁶. Kultur för och med alla är bland annat en fråga om fysisk eller digital tillgänglighet för utövare och besökare. Det handlar också om uttryck och perspektiv, vem som får synas, vems berättelser får träda fram och vad betraktas som norm. Samtliga regionala kulturverksamheter ska arbeta för ett kulturliv som är tillgängligt, inkluderande och angeläget för alla. Region Jämtland Härjedalen ska arbeta för ökad möjlighet till

¹⁶ Det kan handla om aspekter som socioekonomiska och geografiska förhållanden, om diskrimineringsgrunderna, om religion eller annan trosuppfattning, om funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder

kollektiva transporter till kulturaktiviteter i länet. Ett systematiskt arbete för jämställdhet och jämlikhet ska inkluderas inom samtliga verksamheter stödda av Region Jämtland Härjedalen¹⁷.

Breddat deltagande och skapande handlar även om att ge plats för nya kulturformer och uttryck. Spelkultur engagerar många människor och bidrar till kreativitet och gemenskap. I begreppet spelkultur ryms grenar som exempelvis lajv, rollspel, dator- och tv-spel samt brädspel. Spelbranschen är ett snabbt växande område som sysselsätter många människor och bidrar till näringsutveckling.

Samlingslokaler

Jämtlands län har inga stora kulturhus, men en mängd lokaler som man sammantaget kan välja att se som länets kulturhus. Tillsammans bildar de ett nät av möjligheter att möta kultur i hela länet. Samlingslokalerna utgörs framför allt av lokaler som ägs och drivs av föreningar som tillhör någon av riksorganisationerna Hembygdsförbundet, Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets hus & Parker och Våra Gårdar. Det finns också ett antal mer fristående samlingslokaler av typen lokala föreningshus och bystugor. De är viktiga nav för lokalsamhället, föreningslivet och dessutom betydelsefulla mottagare och förmedlare av kultur. Svenska kyrkan och övriga trossamfund tillhandahåller lokaler till kultur som är av stor betydelse, bland annat för länets omfattande musik- och körverksamhet. I dialog mellan lokalhållande organisationer och förmedlare av scenkonst, bild- och formverksamhet, film och skapande verksamhet kan anpassning av lokaler göras. Det möjliggör kvalitativa upplevelser av kultur i hela länet. En trend verkar vara att lokaler som tidigare inte använts för kulturarrangemang söks upp och iordningställs för olika typer av publika möten. Att använda en lokal som normalt inte är förknippad med konst och kultur, kan vara ett led i att tillgängliggöra och få fler att våga delta i eller ta del av kultur.

UTVECKLINGSBEHOV/Region Jämtland Härjedalen vill

KARTLÄGGA DEN KULTURELLA INFRASTRUKTUREN OCH ANALYSERA UTFALLET

För att nå de kulturpolitiska målen om allas rätt att ta del av kultur och själva kunna vara skapande behöver den kulturella infrastrukturen analyseras och utvecklas. Kartläggning av befintlig infrastruktur hjälper oss att identifiera möjliga behov och insatser. Detta kan ske i nära samverkan och i dialog med kommuner och den ideella sektorns regionala och nationella organisationer och paraplyorganisationer.

¹⁷ Jämställdhet innebär att kvinnor och män lever och verkar under samma förhållanden medan jämlikhet är ett vidare begrepp där samhället är tillgängligt för alla oavsett kön, könsöverskridande identitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

PRÖVA NYA METODER FÖR ATT UTVECKLA ARBETET MED BREDDAT DELTAGANDE

Genom att i samverkan med kommunerna göra en översyn över scenkonstanpassade lokaler samt formulera en åtgärdsplan, utvecklas den kulturella infrastrukturen. Att hitta nya typer av lokaler dit människor vågar gå, kan vara en del i arbetet. Nya metoder för breddat deltagande behöver prövas. Den ideella sektorn och arrangörsföreningar inom både musik, scenkonst, film och bildkonst är viktiga samverkansparter.

STÄRKA ÄLDRES MÖJLIGHET ATT UPPLEVA OCH SKAPA KULTUR

Äldre personer har rätt till ett aktivt och kulturellt rikt liv och till sociala sammanhang som bidrar till livskvalitet. Regionens politiska samverkansorgan för frågor som rör kultur respektive folkhälsa¹⁸, driver ett strategiskt samarbete för att stärka området kultur och hälsa där äldres hälsa ska beaktas. Genom kunskapsuppbyggnad och samverkan vill regionen stödja kommuner, föreningsliv och kulturaktörer att främja äldres möjligheter att vara delaktiga i kulturlivet. De regionala kulturverksamheterna erbjuder riktade kulturaktiviteter till äldre.

REGION JÄMTLAND HÄRJEDALEN VILL:

- Kartlägga den kulturella infrastrukturen och analysera utfallet
- Pröva nya metoder för att utveckla arbetet med breddat deltagande
- Stärka äldres möjlighet att uppleva och skapa kultur
- Öka tillgängligheten till kultur för människor med funktionsnedsättning
- Öka tillgängligheten till kultur genom att erbjuda invånarna kulturskapande aktiviteter i därtill anpassade lokaler
- Utveckla arbetet med spelkultur

ÖKA TILLGÄNGLIGHETEN TILL KULTUR FÖR MÄNNISKOR MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Funktionsnedsättning ska inte vara ett hinder för deltagande i kulturlivet. För att skapa tillgänglighet på lika villkor behöver insatser göras. Det kan handla om tillgänglighet till verksamhet, lokaler och information. Genom att avhjälpa fysiska hinder, skapa tillgängliga e-tjänster och webbsidor samt erbjuda tolkning vid föreställningar ökar tillgängligheten för alla. De regionala kulturaktörer som får statligt stöd ska ha relevanta handlingsplaner och visa att de lever upp till de krav som Kulturrådet ställer avseende tillgänglighet. Samverkan ska ske löpande med Region Jämtland Härjedalens tillgänglighetsråd.

ÖKA TILLGÄNGLIGHET OCH KUNSKAP GENOM ATT ERBJUDA INVÅNARNA KULTURSKAPANDE AKTIVITETER I DÄRTILL ANPASSADE LOKALER

Genom att fysiskt tillgängliggöra de regionala konsulentfunktionernas främjande verksamhet för invånarna, skapas förutsättningar för ett breddat deltagande. Genom lokaler anpassade efter verksamheternas behov, möjliggörs utveckling inom pedagogisk verksamhet, hälsofrämjande insatser samt insatser riktade till kulturskapare och civilsamhälle.

¹⁸ Kultur Z respektive Folkhälsa Z

UTVECKLA ARBETET MED SPELKULTUR

Infrastrukturen för spelkultur och spelutveckling i länet är svag. Samtidigt finns föreningar, företag och enskilda som på olika sätt är verksamma inom området. Birka Folkhögskola driver en ettårig utbildning i spelutveckling och inom Filmpool pågår ett projekt som vill öka samarbetet mellan film, virtual reality och spelbranschen. Region Jämtland Härjedalen vill inhämta kunskap om spelkulturområdet, i bred bemärkelse, för att därefter göra relevanta insatser för att främja en inkluderande utveckling av såväl området som branschen. Under planperioden kommer insatser göras för att utveckla såväl analoga som digitala former av spelkultur.

Digital kulturutveckling

Pandemin stängde ner samhället och våra möjligheter att konsumera kultur flyttades över till nätet. Det påskyndade den redan pågående digitala utvecklingen. Digital delaktighet innebär allas tillgång till digitala verktyg och kunskaper för att hantera och nyttja dessa. Det behövs för att för att klara av skola och arbete, för att kunna tillvarata sina rättigheter och skyldigheter som samhällsmedborgare och för att känna sig trygga och delaktiga i ett alltmer digitaliserat samhälle. Ju mer digitalt samhället blir desto viktigare är det att allmän medie- och informationskunnighet (MIK) ökar. MIK handlar bland annat om att förstå mediernas roll i samhället, att kunna finna, analysera och kritiskt värdera information, att kunna uttrycka sig och skapa innehåll i olika medier. Regionen och kommunerna har ett gemensamt ansvar att hjälpa både enskilda individer och föreningar att öka den digitala mognaden och kompetensen. Filmpool och den regionala biblioteksutvecklingen har ett särskilt uppdrag att verka för just detta.

Digitalisering påverkar hela samhället och är i konstant utveckling, eftersom teknik och medieanvändning ständigt förändras. Den inverkar såväl vid skapande som vid förmedling av kultur. Den digitala tekniken ger möjlighet att förmedla kultur på nya sätt och till fler. Den utmanar samtidigt tillgången till fysiska möten och mötesplatser. Digitaliseringen berör kultursektorns alla delar. Den berör hur man producerar, dokumenterar, kommunicerar och sprider kultur. Den påverkar hur vi konsumerar kultur och öppnar för interaktiva kulturmöten. Digitala kultursatsningar bidrar till att tillgängliggöra kultur och medför att det totala kulturutbudet utökas och breddas. Det är dock viktigt att beakta att de som befinner sig utanför den digitala världen utestängs. Den digitala infrastrukturen måste därför vara tillgänglig, säker och robust i hela länet.

Digitalisering gör det lättare att sprida kultur, men utmanar upphovsrätten och möjligheten att ta betalt för konstnärliga produkter. Det är förenat med höga kostnader att tillgängliggöra kulturupplevelser av hög såväl konstnärlig som teknisk kvalitet. De regionala kulturverksamheterna behöver kontinuerligt utveckla digitala lösningar för att förmedla kultur. Folkbiblioteken har en viktig roll i arbetet att främja digital delaktighet genom att hjälpa och utbilda invånare i att förstå, använda och känna sig trygga med digitala verktyg. Musei- och arkivverksamheterna har genom Jamtli och Föreningsarkivet Jämtland Härjedalen tagit stora kliv i sin digitala utveckling gällande såväl den tekniska som pedagogiska inriktningen.

UTVECKLINGSBEHOV/Region Jämtland Härjedalen vill

TILLVARATA OCH UTVECKLA DE MÖJLIGHETER SOM DIGITALA PRODUKTIONS- OCH DISTRIBUTIONSFORMER MEDFÖR FÖR ATT TILLGÄNGLIGGÖRA KULTUR

Region Jämtland Härjedalen ska stödja nya distributionsformer för att kultur ska nå fler individer och grupper i samhället, samt stödja nya konstnärliga produktionsformer. Genom implementering av en ny regional konstdatabas och utveckling av digital förmedling av bild och form, kan tillgängligheten till bild och form öka.

ÖKA DEN DIGITALA KOMPETENSEN

I ett alltmer digitaliserat landskap ställs nya krav på individer, vilket kan leda till att gapet mellan befolkningsgrupper ökar. Den regionala biblioteksverksamheten behöver fortsatt bygga kompetens och resurser, för att stödja folkbiblioteken i sin roll som resurs för invånarna. Genom insatser för att öka den digitala kompetensen i produktions-, distributitons- och mottagarled, kan kulturutbudet breddas och tillgängliggöras till fler. Det kräver i sin tur ökad kompetens om upphovsrätt för att de professionella kulturskaparna ska få skälig ersättning och därmed fortsatt möjlighet att leva på sitt yrke.

REGION JÄMTLAND HÄRJEDALEN VILL:

- tillvarata och utveckla de möjligheter som digitala produktions- och distributionsformer medför för att tillgängliggöra kultur
- öka den digitala kompetensen

Omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer

Hur vår nära omgivning gestaltas påverkar oss människor. Kulturuttryck som finns i vår närmiljö kan bidra till en känsla av tillhörighet – något att vara stolt över. Politiken för gestaltad livsmiljö innehåller mål för arkitektur-, form- och designområdet. Målet är att ”Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.” Det ska uppnås bland annat genom att ”estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas” och att ”miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla”¹⁹. I utformningen av hållbara och attraktiva livsmiljöer och besöksmål är kulturen, kulturmiljön och kulturarvet en tillgång. Perspektiven samspekar och berikar varandra, så att miljöer där människor vistas, bor, lever och verkar blir inkluderande och hållbara. Alla funktioner som arbetar med fysisk planering och boendemiljöer behöver vara med i arbetet.

Designcentrum fungerar som regional nod för ArkDes²⁰ uppföljning av politiken för gestaltad livsmiljö och sammankallar den regionala samverkansgruppen inom området. Sedan 2022 består gruppen av Regionen, Länsstyrelsen, Jamtli och Svensk Form Jämtland.

¹⁹ Ur Regeringens proposition *Politik för gestaltad livsmiljö* (2017/2018:110)

²⁰ Sveriges nationella centrum för arkitektur och design.

UTVECKLINGSBEHOV/Region Jämtland Härjedalen vill

ÖKA FÖRSTÅElsen FÖR BETYDELSEN AV ARKITEKTUR, FORM, DESIGN, KONST OCH KULTURMILJÖ VID UTVECKLING AV OFFENTLIGA, GEMENSAMMA OCH PUBLIKA MILJÖER

Region Jämtland Härjedalen vill verka för stads- och samhällsplaneringsprocesser där arkitektur, form, design, konst och kulturmiljö skapar långsiktigt hållbara värden. Arbetet behöver ske i bred samverkan inom den regionala utvecklingsförvaltningen, mellan regionen och kommunerna samt med Länsstyrelsen, Mittuniversitet, Stiftelsen Jamtli och andra aktörer. Samverkan ska etableras utifrån parternas egna målsättningar och förutsättningar. Invånare, förenings- och kulturlivet behöver engageras i arbetet.

REGION JÄMTLAND HÄRJEDALEN VILL:

- öka förståelsen för betydelsen av arkitektur, form, design, konst och kulturmiljö vid utveckling av offentliga, gemensamma och publika miljöer.
- inspirera fler kommuner, kommunala bolag och privata aktörer att tillämpa enprocentsregeln

INSPIRERA FLER KOMMUNER, KOMMUNALA BOLAG OCH PRIVATA AKTÖRER ATT TILLÄMPA ENPROCENTSREGELN

Enprocentsregeln innebär att minst en procent av budgeten vid ny-, om- och tillbyggnad av fastigheter, infrastruktur och offentliga miljöer ska investeras i byggnadsanknuten konstnärlig gestaltning. Regeln har bidragit till att den offentliga konsten är ett av de mest tillgängliga konstnärliga uttrycken i samhällets livsmiljöer. Den platspecifika konsten når även invånare som inte aktivt söker sig till konstupplevelser. Enprocentsregeln skapar arbetstillfällen för professionella kulturskapare. Region Jämtland Härjedalen och hälften av länets kommuner tillämpar idag enprocentsregeln.

Nationella minoriteterna och urfolket samernas kultur och språk

Sverige har fem erkända nationella minoriteter: samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar²¹. Samerna har dessutom status som urfolk. I Jämtland Härjedalen finns en betydande samisk befolkning, men även invånare tillhörande övriga nationella minoriteter. Förstärkningen av minoritetslagstiftningen²² innebär att alla regioner och kommuner ska ha mål och riktlinjer för sitt minoritetsarbete och arbetet ska göras tillsammans med minoriteterna. Region Jämtland Härjedalen är samisk förvaltningsregion med särskilda skyldigheter att säkra inflytande och delaktighet i frågor som rör urfolket samerna. Kulturskapare, verksamheter och strukturer som företräder minoriteterna ska ges förutsättningar att tillgängliggöra sitt förflutna, sin nutid och framtid samt möjlighet att utveckla sin kultur och sitt språk. Lagen om nationella minoriteter mår särskilt om barns behov av en kulturell identitet och möjlighet att använda sitt minoritetsspråk. Efterfrågan på

²¹ I språklagen anges att de nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Se www.minoritet.se

²² Minoritetslagen (2009:724) är en rättighetslag och handlar om att skydda och främja de nationella minoriteternas språk och kultur samt ge minoriteterna inflytande och delaktighet som en del av de mänskliga rättigheterna. Lagen förstärktes 2019.

kulturreppliv för barn och unga på de nationella minoritetsspråken är stor. Behov av lokala språkutvecklare och metoder för språkutveckling likaså.

Sametinget är sedan 2010 förvaltningsmyndighet för samisk kultur. Sametingets uppdrag är bland annat att bidra till utvecklingen av ett starkt och mångsidigt samiskt kulturliv. Det finns ett beslut om att Sametingets parlamentsbyggnad ska uppföras i Östersund vilket Region Jämtland Härjedalen välkomnar.

Samiskt språkcentrum²³ verkar för att revitalisera och stärka de samiska språken. Språkcentrum för övriga nationella minoritetsspråk finska, jiddisch, meänkieli och romani chib har Institutet för Språk och Folkminnen ansvar för. Det finns särskilda resursbibliotek för de nationella minoritetsspråken. Dessa vänder sig till de nationella minoriteterna, men fungerar också som stöd för kommuners och regioners arbete med att tillgängliggöra och synliggöra nationella minoritetsspråk på biblioteken. Nationella minoritetsaktörer och urfolket samerna producerar i samarbete med den regionala biblioteksverksamheten ett utbildningsmaterial för kunskapsbyggnad och inspiration. Samernas bibliotek i Jokkmokk är resursbibliotek för de samiska språken.

Främjande av sydsamisk kultur och språk

Samiska professionella kulturskapare, samiska kulturaktörer och institutioner efterfrågar långsiktiga satsningar och därtill knuten finansiering för samisk kultur. Den samiska kulturen är en resurs för landet och för Saepmie. Det finns ett stort behov av kompetensutveckling, stipendier, spridning av samisk kultur och stöd för utgivning av litteratur på samiska språk.

Det politiska nätverket *Kultur i Norr* prioriterar utvecklingsinsatser som utgår från samernas behov²⁴. *Kultur i Norr* samverkar löpande med företrädare för Sametinget och de samiska kulturinstitutionerna. Ett samarbete med det samiska nätverket *Viermie K*²⁵ har inletts i syfte att stärka det professionella samiska kulturlivet i norra Sverige. *Viermie K* erhåller verksamhetsbidrag från Region Jämtland Härjedalen. I regionens sex samiska förvaltningskommuner finns samiska samordnare som arbetar lokalt och i samverkan med andra. För att kunna samverka på ett effektivt sätt är samordnarna organiserade i ett sydsamiskt samordnarnätverk, *Praedtieh*. Nätverket *Båskoes* är ett individbaserat nätverk för forskning om och med det sydsamiska samhället som etablerats på Mittuniversitetet. Nätverket arbetar behovsstyrt och genomför, tillsammans med Östersunds kommun, bland annat en förstudie om ett lokalt sydsamiskt språkcentrum.

Gaaltije – samiskt museum och kulturcentrum, är lokaliserade i Östersund och bedriver verksamhet i hela Sapmie, nationellt och internationellt. Det är en betydande samisk institution och verksamheten uppfattas som en tydlig part för frågor relaterade till det samiska samhället. Regionen ser positivt på stiftelsens arbete för att bli ett nationellt centrum för sydsamisk kultur, näring och språk samt för att etablera ett samiskt museum i

²³ Samiskt språkcentrum är en del av Sametinget.

²⁴ "Att stärka den kulturella identiteten genom möjlighet att ta del av den egna kulturen för urfolk och nationella minoriteter ska prioriteras i de nordligaste regionerna" (Positionspapper, Kultur i Norr, 2019)

²⁵ Viermie K grundades 2019 av Aejlies, Giron Sámi Teáhter, Sameföreningen i Stockholm, Stiftelsen Gaaltije, Sáhkie – Umeå sameförening och Tjällegoathe.

sydsamiskt område. Gaaltije erhåller verksamhetsbidrag från Region Jämtland Härjedalen. Utifrån dialog tas ett årligt avtal fram där man gemensamt identifierar angelägna insatser.

UTVECKLINGSBEHOV/Region Jämtland Härjedalen vill

FRÄMJA NATIONELLA MINORITETERS OCH URFOLKET SAMERNAS SPRÅK OCH KULTUR

Verksamheter och strukturer, kopplade till nationella minoriteter, ska synliggöras, uppmuntras, stöttas och nya initiativ ska främjas. Det finns behov av att stärka den samiska kulturens infrastruktur utifrån samiska villkor och perspektiv. Det samiska visionsdokumentet²⁶ används som underlag i detta arbete. De regionala kulturverksamheterna ska bidra till främjande av nationella minoriteters och urfolket samernas språk och kultur, i dialog med berörda aktörer, särskilt för och med barn och unga. Det är en prioriterad uppgift att under perioden arbeta för att arkiv skapade av nationella minoriteter och urfolket samerna säkras för framtiden. Utveckling av samiska arkiv sker i samverkan mellan Stiftelsen Gaaltije, samiska organisationer samt enskilda, regionala och statliga arkiv.

REGION JÄMTLAND HÄRJEDALEN VILL:

- främja nationella minoriteters och urfolket samernas språk och kultur
- stärka kunskapen om nationella minoriteters och urfolket samernas kultur och språk

STÄRKA KUNSKAPEN OM NATIONELLA MINORITETERS OCH URFOLKET SAMERNAS KULTUR OCH SPRÅK

De regionala kulturverksamheternas kunskap om urfolket samernas kultur ska stärkas genom fortsatt kompetensutveckling. Under planperioden kommer resultatet av Sanningskommissionens arbete att publiceras. Detta kan leda till ytterligare insatser. Särskilda insatser för att stärka kompetensen om övriga nationella minoriteter bör prioriteras.

Professionella kulturskapares villkor samt kulturella och kreativa branscher

Ett demokratiskt samhälle värnar konstnärlig frihet. En grundförutsättning, för både den nationella och regionala kulturpolitiken, är att kultur är en fri och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Principen om armlängds avstånd tillämpas genom att politiken beslutar om mål och ekonomiska ramar medan de konstnärliga och kvalitativa bedömningarna överläts till sakkunniga.

²⁶ "Med samiska perspektiv – regional utveckling i Jämtland Härjedalen", Samisk utvecklingsstrategi 2022
<https://gaaltije.se/med-samiska-perspektiv-regional-utveckling-i-jamtland-harjedalen/>

De professionella kulturskaparnas infrastruktur

De professionella kulturskaparna bidrar till samhällets utveckling, till konstnärlig förnyelse och utgör kärnan i de kulturella och kreativa branscherna. Region Jämtland Härjedalen stärker infrastrukturen runt de professionella kulturskaparna, och främjar därigenom konstnärlig utveckling och förnyelse, till gagn för länets invånare.

Ett sätt är att skapa förståelse för och kunskap om kulturskapares behov av anpassade verkstäder, scener, utställnings- och visningslokaler. Ett annat är att skapa kontaktytor, stödjande nätverk och mötesplatser samt erbjuda tillfällen till kompetensutveckling. Tillgången till nätverk, konstnärliga residens och högre utbildning stimulerar konstnärlig kreativitet och utveckling. Kulturinstitutioner, beställare och inköpare av kultur, arrangörer, bildnings- och främjandeorganisationer är alla betydelsefulla för professionella kulturskapares möjligheter att kunna leva på sitt yrke och utveckla sitt konstnärskap.

Avgörande för återväxt av professionella kulturskapare är utbildningar där kultur ingår - allt från förskolor, grundskolor, kulturskolor och estetprogram på gymnasienivå och folkhögskolor, till högre konstnärliga utbildningar.

De professionella kulturskaparnas villkor

Region Jämtland Härjedalen prioriterar goda villkor för de professionella och yrkesverksamma kulturskaparna och ser skälig ersättning för konstnärligt arbete som en självklarhet. Arvodering ska följa nationella intresseorganisationers riktlinjer. Detta gäller samtliga konst- och kulturområden. MU-avtalet, det vill säga medverkande- och utställningsersättning, ska tillämpas vid utställningar. Vid anställning av enskilda kulturskapare ska kollektivavtal tillämpas. Genom överenskommelser, projektstöd och stipendier kan kulturskapare öka sin möjlighet att vara verksamma, experimentera och våga ta risker i sitt konstnärskap. Enprocentsregeln har stor betydelse för professionella kulturskapare, särskilt inom bild och form.

Regionens kulturstöd som riktas till professionella kulturskapare kan sökas för olika syften: arbetsstipendier för konstnärlig fördjupning, stöd till kulturutveckling inom olika konst- och kulturområden, mobilitetsstöd som underlättar för yrkesverksamma kulturskapare inom bild och form att vara rörliga och kunna synliggöra sin konst utanför länsgränsen, stöd för film och rörlig bild med mera. Regionen tecknar även långsiktiga avtal med professionella kulturaktörer i länet som bedriver kulturverksamhet av regionalt intresse.

Samverkan med de professionella kulturskaparna

Region Jämtland Härjedalen har i samverkan med Region Västernorrland etablerat ett interregionalt KLYS-samråd för löpande dialog med de professionella kulturskaparna. KLYS, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd, utgör en samlad röst för yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Deltagarna i det länsövergripande samrådet är utsedda av KLYS i samråd med respektive facklig medlemsorganisation och representerar konstområdena ord, ton, scen och film samt bild och form. Syftet är att tillvarata kulturskapares erfarenhet och kompetens i arbetet med att ta fram, genomföra och följa upp de två regionernas kulturplaner. Samrådet kan även fungera som sakkunniga i specifika frågor. Samrådet ses över och utvärderas när en ny kulturplan beslutats.

Fristadskonstnär

Författare, filmare, dramatiker, journalister, bildkonstnärer och musiker världen över blir förföljda, hotade och fånglade för att de utövar sina yrken. International Cities of Refuge Network (ICORN) värnar yttrandefriheten och försvarar det fria ordet genom att ge en förföljd kulturskapare, här kallad konstnär, en fristad under två år. Fristadskonstnären kan under den tiden utöva sitt yrke i trygghet. Den inbjudande fristadskommunen står för försörjning och bostad under de två åren.

I Jämtlands län är Östersunds kommun medlem i ICORN och har sedan 2019 tagit emot två fristadskonstnärer på litteraturområdet. Regionens kulturförvaltning och verksamheter stödjer arbetet genom att samverka med kommunen kring arrangemang och aktiviteter där fristadskonstnären medverkar.

Kulturella och kreativa branscher

De kulturella och kreativa branscherna²⁷ utgör en viktig del av kulturskaparnas arbetsmarknad och har stor betydelse för ekonomisk tillväxt och arbetsmöjligheter även i närliggande branscher. De kulturella och kreativa branscherna utgörs av företag som i sin verksamhet tar utgångspunkt i kulturskapande eller kreativa processer samt har konst och kultur som grund för sin produktion och affärsidé. Det är svårt att beskriva dessa företag med traditionella definitioner och branschstatistik, då det inte finns någon heltäckande eller helt tillförlitlig statistik. Dessutom finns många överlappningar mellan de olika kulturella och kreativa branscherna.

Branscherna påverkas både av kultur- och näringspolitik. Många kulturella och kreativa företagare är soloföretagare och många kombinerar sitt företagande med anställning. Att samverka med andra branscher och kompetenser ger förutsättning för innovation och näringsutveckling. De kulturella och kreativa branscherna är snabbt växande och har idag större omsättning än branscher som traditionellt varit starka i länet.

Region Jämtland Härjedalen ska ge goda förutsättningar för professionellt kulturskapande där de kulturella och kreativa branscherna inkluderas i det regionala utvecklingsarbetet. Genom att bygga kunskap om och synliggöra kulturella och kreativa företag och deras villkor, kan förståelsen och förutsättningarna för konstnärligt och kreativt skapande förbättras och kulturdriven näringsverksamhet utvecklas.

En regional plan för kulturella och kreativa branscher har tagits fram på uppdrag av regionala utvecklingsnämnden. Syftet är att skapa bättre förutsättningar att vara verksam inom kulturella och kreativa branscher i länet. Planen, som genomförs i samverkan mellan områdena *Hållbar tillväxt* och *Kultur och bildning*, är ett komplement till kulturplanen och stödjer kulturskaparen som företagare. Detta sker genom olika aktiviteter, kunskapshöjande insatser och riktade program. Insatser ska göras för att koppla ihop stödstrukturerna för kultur respektive näring. Målet är en väg in oavsett form av sökt stöd. Alla verksamheter

²⁷ Tillväxtverkets definition av kulturella och kreativa branscher innefattar: arkitektur, audiovisuellt, bild och form, kulturarv, litteratur och press, litterärt och konstnärligt skapande, mode, reklam, scenkonst, måltid, slöjd, hantverk och upplevelsebaserat lärande.

inom område *Kultur och bildning* arbetar aktivt för att stödja de professionella kulturskaparna och därmed främja de kulturella och kreativa branscherna.

UTVECKLINGSBEHOV/Region Jämtland Härjedalen vill

ÖKA MÖJLIGHETERNA ATT VARA YRKESVERKSAM KULTURSKAPARE

Region Jämtland Härjedalen ska underlätta för professionella kulturskapare att bo och verka i länet. Genom att stimulera till samarbeten och utveckling av kreativa miljöer kan initiativ fångas upp och stötts. Nätverk och mötesplatser initierade av kulturskapare ska främjas. Genom samverkan och utbyten mellan institutioner och fria professionella kulturskapare kan utveckling ske. Formerna för dialog mellan de regionala kulturverksamheterna och länets kulturskapare behöver utvecklas. Forum för ökad förståelse för och samverkan mellan beställare av kultur²⁸ och professionella kulturskapare behöver utvecklas. Möjligheten att införa ett Resurscentrum för bild och form²⁹ ska utredas.

REGION JÄMTLAND HÄRJEDALEN VILL:

- öka möjligheterna att vara yrkesverksam kulturskapare
- synliggöra de regionala kulturverksamheternas betydelse som arbetsgivare för fria professionella kulturskapare
- öka möjligheter till utbildning, kompetensutveckling och stärka kompetensförsörjningen
- verka för konstnärlig förnyelse genom att utveckla fler residens inom flera konstområden

SYNLIGGÖRA DE REGIONALA KULTURVERKSAMHETERNAS BETYDELSE SOM ARBETSGIVARE FÖR FRIA PROFESSIONELLA KULTURSKAPARE

De regionala kulturverksamheterna anställer fria professionella kulturskapare för olika projekt och uppdrag i verksamheten. De samverkar dessutom med fristående arrangörer och ingår i olika samverkansprojekt med professionella kulturskapare. Kulturinstitutionerna har, som arbetsgivare, stor betydelse för det professionella kulturlivet. Detta behöver synliggöras. Estrad Norr, en betydande arbetsgivare för fria professionella kulturskapare inom scenkonstområdet, har utvecklat sitt systematiska arbetsmiljöarbete att särskilt omfatta tillfälligt anställda frilansare och fria ensembler som engageras inom verksamheten.

ÖKA MÖJLIGHETER TILL UTBILDNING, KOMPETENSUTVECKLING OCH STÄRKA KOMPETENSFÖRSÖRJNINGEN

En god återväxt av professionella kulturskapare är en förutsättning för ett mångsidigt och långsiktigt hållbart kulturliv. Region Jämtland Härjedalen ska främja möjligheter till utbildning, kompetensutveckling och företagsrådgivning. Behov av konstnärliga utbildningar ska lyftas. Samarbetet med folkhögskolor, universitet, centrumbildningar och andra aktörer avseende grundutbildning, kompetensutveckling och forskning behöver

²⁸ Exempelvis kommuner och skolor.

²⁹ Ett Resurscentrum för Konst skulle bidra till att stärka det professionella konstlivet i regionen genom uppdragsförmedling, utställningsmöjligheter och skräddarsydda utbildningar för konstnärer och konsthantverkare. Ett resurscentrum skulle driva samarbeten och projekt som stärker konstscenen och därigenom skapar ett rikare kulturliv.

stärkas. Kulturens nedstängning under pandemin har haft till följd att många yrkesverksamma inom kulturområdet växlat bransch. Kompetensförsörjningen inom vissa områden är därför hotad. Detta bör undersökas närmare och diskussion om nya utbildningar initieras. I samarbete med Mittuniversitetet pågår utveckling av kurser med fokus på att skapa konstnärliga uttryck och upplevelser med platsen som utgångspunkt. Utifrån erfarenheter från kurserna ska universitetet, regionen och andra aktörer ta fram en modell för samverkan med utgångspunkt i platsbaserade metoder och arbetssätt.

VERKA FÖR KONSTNÄRLIG FÖRNYELSE GENOM ATT UTVECKLA FLER RESIDENS INOM FLERA KONSTOMRÅDEN

Genom att erbjuda regionala konstnärliga residens kan konstnärlig förnyelse ske och arbetstillfällen skapas. Genom utbyten med andra regioner och internationellt, kan erfarenhet och kunskap delas. Idag genomför Region Jämtland Härjedalen residensverksamhet inom konstområdena musik och dans. Dessutom erbjuds ett residens inom bild- och formområdet i samarbete med Östersunds kommun och Härke konstcentrum. Konstnärliga residens ger effekt på lokalsamhället genom samarbeten och publika aktiviteter.

5 Verksamhetsområden

Den kulturella infrastrukturen på regional nivå består av kulturinstitutioner och främjarverksamheter samt organisationer och föreningar som erhåller regionalt och/eller statligt stöd.

Kultur och bildning ingår i förvaltningsområde regional utveckling inom Region Jämtland Härjedalen. *Kultur och bildning* består av fyra enheter: scenkonstinstitutionen Estrad Norr, Kulturutveckling med främjandeverksamheterna Bildkonsten, Filmpool, Biblioteksutveckling, Designcentrum och Hemslöjdskonsulenter samt folkhögskolorna Birka och Bäckedal. Utöver dessa finns en stab med olika stödfunktioner.

I detta avsnitt beskrivs de verksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen men också annan regional kulturverksamhet. Dessutom ges en generell beskrivning av den regionala kulturella infrastrukturen i sin helhet. De verksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen är Biblioteksutveckling, Bildkonsten, Filmpool, Hemslöjdskonsulenter, Stiftelsen Jamtli, Föreningsarkivet i Jämtlands län, Estrad Norr och Riksteatern J/H.

Biblioteksverksamhet och läs- och litteraturfrämjande verksamhet

Litteratur och bibliotek är så mycket mer än böckerna vi håller i våra händer, det vi ser på våra surfplattor eller lyssnar på i våra hörlurar.

I samband med utmaningar och kriser i samhället blir folkbibliotekens grundläggande demokratiska uppdrag allt viktigare. Biblioteken fungerar som tillgänglig mötesplats och tillförlitlig källa till information och litteratur. Biblioteken har uppdraget att verka för kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Folkbiblioteken erbjuder invånarna ett brett utbud av media, handledning och digitala tjänster. De är också viktiga som arenor där olika kulturuttryck får ta plats.

Folkbiblioteken i länet

Kommunerna har ansvaret för den lagstadgade folkbiblioteksverksamheten³⁰. I länet finns 37 folkbibliotek av varierande storlek varav många är integrerade skol- och folkbibliotek. Förutom de fasta bemannade biblioteken erbjuds olika typer av service: bokbussar, bokbilar och andra uppsökande verksamheter samt i viss utsträckning utlån på andra platser i samverkan med lokala föreningar. Samtliga bibliotek erbjuder e-media och andra digitala tjänster.

"Jag står inte här och lånar ut böcker, jag bygger en bra kommun."
(deltagare i KRUS, Kulturens projekt i revideringen av den regionala utvecklingsstrategin)

Länets folkbibliotek är välbesökta och väl förankrade i lokalsamhället. De samverkar med skolor, förskolor, studieförbund, föreningar och kulturaktörer för att nå nya målgrupper. Verksamheterna omfattar allt ifrån läsfrämjande aktiviteter till utställningar, författarbesök och teaterföreställningar. Under åren med pandemi gjordes stora insatser för att förse länets

³⁰ Bibliotekslagen (2013:801)

invånare med litteratur och tillgång till information och annan service. De erfarenheterna har drivit på utveckling av digitala tjänster och metoder för läsfrämjande.

Litteraturen i länet

Litteraturområdet är ett kulturområde med många små aktörer. Litteraturen som konstform är både språk- och kulturbärande och ger tillgång till ett rikt språk som är en grundläggande förutsättning för demokrati och yttrandefrihet. Etablerade författare, dramatiker, skribenter, förläggare, litterära översättare och andra aktörer inom litteraturområdet behöver ges goda förutsättningar att verka och utvecklas i länet. Region Jämtland Härjedalen ska stärka litteraturen och de litterära aktörernas förutsättningar samt synliggöra litteratur och litterära upphovspersoner i länet.

Biblioteksutveckling, Region Jämtland Härjedalens främjande verksamhet

Bibliotekslagen (2013:801) fastslår att varje region ska anta en biblioteksplan och bedriva biblioteksverksamhet. Den regionala biblioteksverksamheten ingår i kultursamverkansmodellen. En regional biblioteksplan tas fram parallellt med Kulturplanen och förhåller sig till denna.

BIBLIOTEKSFRÄMJANDE VERKSAMHET

Den regionala biblioteksverksamheten har uppdraget att vara en resurs för länets folkbibliotek och arbetar för att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet i länets folkbiblioteksverksamheter. Verksamheten erbjuder utbildning, rådgivning och stöd i det demokratiska uppdraget, där läsfrämjande insatser, digitalisering och tillgänglighet är viktiga delar. Stöd till bibliotekens arbete med prioriterade grupper är under ständig utveckling. Särskilt fokus ligger på barn och unga samt nationella minoriteter och urfolket samerna. Viktiga redskap i arbetet är omvärldsbevakning och ett väl förankrat samarbete med övriga regioner, framförallt de övriga norrlandslänen, men också på nationell och nordisk nivå.

Verksamheten samordnar arbetsgrupper och nätverk för bibliotekspersonal i länet kring barn och unga, mångspråk och minoritetsspråk, tillgänglighet, digitala frågor samt en grupp med kommunernas bibliotekschefer.

LITTERATURFRÄMJANDE VERKSAMHET

Verksamhetens ansvarige litteraturutvecklare sammankallar ett regionalt författarnätverk som erbjuds utbildning och möten för kunskapsdelning och inspiration. Återkommande skrivarläger för ungdomar genomförs i samverkan med regionerna Västernorrland och Västerbotten. *Bokens dag*, ett publikt evenemang dit författare från hela landet bjuds in, arrangeras varje höst tillsammans med studieförbund, bokhandlare och Östersunds bibliotek. En regional bokmessa, podcasten *Litteraturresan*, där lokal litteratur uppmärksammas, samt det årliga arbetsstipendiet i litteratur skapar intresse för litteraturen och författarna i länet samt ger arbetstillfällen.

Bild och form

I länet verkar ett 50-tal professionella kulturskapare inom bild och form, där ett flertal är organiserade via Konstnärernas Riksorganisation (KRO) och/eller Konstnärscentrum Nord. Bland de konstnärsdrivna verksamheterna kan nämnas Konstfrämjandet Jämtland, IntraGalactic arts collective, Sikås Art Center och Härke Konstcentrum med Östersunds kollektiva grafikverkstad. Härke Konstcentrum delar årligen ut ett vistelsestipendium³¹ som finansieras av Region Jämtland Härjedalen och Östersunds kommun, med syfte att främja utbyte mellan konstnärer på lokal, nationell och internationell nivå.

Distriktet Sveriges Konstföreningar Jämtland Härjedalen har ett tiotal konstföreningar anslutna, där Jämtlands läns konstförening är den största. Ett viktigt arrangemang för distriktet är *Konstens Vecka* där konstföreningar och andra konstaktörer i hela länet deltar. Hälften av de kommunala kulturskolorna erbjuder bild och form i sitt utbud. Två av länets gymnasieskolor har bildestetiska program och *Åredalens folkhögskola* bedriver en förberedande grundutbildning i konst.

Förutsättningar att kunna ta del av och ställa ut bild och form i länet har under de senaste 10-15 åren minskat. Majoriteten av de privata konstgallerierna har lagt ned sina verksamheter, det finns inte någon offentligt driven konsthall eller institution som visar samtidskonst och konstföreningarna har även de minskat i antal. De konstföreningar som återstår och de konstnärsdrivna initiativen har i en allt större omfattning fått axla rollen som utställningsarrangörer. Deras arbeten vilar på ideell basis och medelåldern bland medlemmarna är ofta hög, vilket utmanar en robust och långsiktig infrastruktur för konsten i länet.

Bildkonsten - Region Jämtland Härjedalens främjande verksamhet

Bildkonsten ingår i kultursamverkansmodellen och har i uppdrag att främja bild- och formområdet, placera samtidskonst i regionens miljöer samt förvalta konstsamlingen. Verksamheten ska vara en resurs för och utveckla det regionala konstlivet, stärka de professionella konstnärernas villkor och möjligheter att vara yrkesverksamma samt stimulera och synliggöra barn och ungas skapande. Inom området gestaltad livsmiljö är Bildkonsten ett kompetens- och resurstöd för kommunerna i deras arbete med den offentliga konsten. Samverkan sker med professionella kulturskapare, kommuner, föreningsliv och organisationer. Nätverksträffar, rådgivning, fortbildning och information stärker området. På nationell nivå samverkar de regionala konstkonsulenterna och ett interregionalt samarbete sker mellan de fyra nordligaste länen med fokus på synliggörande av konsten och konstnärerna i norr. *Volym* är en nätbaserad konsttidning, med stöd från samtliga fyra norrlandslän, som speglar viktiga konsthändelser i norr.

Regionens konstsamling består av drygt 9 000 verk. Utifrån samlingen och årliga inköp av samtidskonst, som görs lokalt, nationellt och internationellt, placeras konst i regionens miljöer. Verksamheten skapar möjlighet för alla invånare att möta samtidskonst i offentliga rum. Bildkonsten förvaltar sedan 2006 en donation med verk av Primus Mortimer Pettersson. Ett urval av dessa verk visas i Primusrummet i Regionens Hus tillsammans med annan konst ur samlingen. Det konstpedagogiska arbetet höjer kunskapen om samtidskonst

³¹ Vistelsestipendiet är en typ av konstnärresidens beläget på Härke konstcentrum

och tillgängliggör samlingen för regionens personal och allmänheten genom visningar och via digitala plattformar.

Regionen följer MU-avtalet och Konstnärernas Riksorganisations avtalsrekommendationer vid uppdrag. Regionens konstspecifika samråd, Forum för konsten, syftar till att stärka bild- och formområdet samt att gemensamt driva frågor för utveckling av området. Samrådet samordnas av regionens konstkonsulent och har representation från konstnärsorganisationer, civilsamhälle, konstutbildning, kommuner och institutioner.

Nationalmuseum Jamtli

Det unika samarbetet mellan statliga Nationalmuseum och Stiftelsen Jamtli resulterade i att Nationalmuseum Jamtli invigdes 2018 och medförde en förstärkning av bild- och formområdet i norr. Nationalmuseum har möjlighet att visa det bästa som finns ur landets främsta konstsamling. Tillsammans med en konstpedagogisk verksamhet som bedrivs utifrån utställningarna, tillgängliggörs delar ur den statliga konstsamlingen på ett kvalitativt och levande sätt. Samarbetet mellan Nationalmuseum och Jamtli kan både stärkas och fördjupas. Nationalmuseum Jamtli ingår i kultursamverkansmodellen och Stiftelsen Jamtli har förstärkt regional finansiering för Nationalmuseum Jamtli genom regionala investeringsmedel och anslag till drift.

Film och rörlig bild

Det ska vara möjligt för alla att se, uppleva och skapa film och rörlig bild i alla dess former. I Jämtlands län finns ett stort antal småföretag inom rörlig bild, ofta enmansföretag, där de flesta har inriktning på reklam/informationsfilm. En handfull av dessa verkar som professionella kulturskapare inom animation och dokumentärfilm. I länet finns även ett antal professionella filmarbetare: scenografer, locationscouter, castare med flera.

Regionalt producerad film sprids genom festivaler, TV, biografier samt digitala plattformar. I samarbete med norrlandslänen och Trøndelag sker interregional samverkan för att stärka filmbranschen. I nuläget finns 21 digitala biografialonger i länet, vilka ger tillgänglighet till film i samtliga kommuner. De flesta drivs av ideella föreningar. Några av länets kulturskolor erbjuder filmskapande. Birka folkhögskola bidrar till återväxten genom sina yrkesutbildningar *Online Video Creator* och *Spelutveckling*.

Filmpool - Region Jämtland Härjedalens främjande verksamhet

Filmpool ingår i kultursamverkansmodellen och är ett regionalt resurscentrum för film som verkar för att stärka filmen som konstyttring i länet. Verksamheten bidrar till ökad kunskap och förståelse för filmen som uttrycksmedel. Den fokuserar på kort- och dokumentärfilmsproduktion, talangutveckling, filmpedagogisk verksamhet samt biograf- och visningsfrågor. Genom samverkan, nätverksträffar, rådgivning och fortbildning stärks området. Länets filmskapare stötts genom kompetensutveckling och genom att den teknik som finns på Filmpool lånas ut under årets samtliga dagar. Länets biografföreningar får återkommande erbjudanden om fortbildning och visning av regionalt producerad film.

Filmpool stödjer och samarbetar med kommunerna kring skolbioverksamhet och genomför fortbildningsinsatser för pedagoger i gymnasieskola, grundskola, förskola och kulturskola.

Filmpool stöttar unga filmare genom teknikstöd, fortbildning, professionell handledning samt via ungdomsanställningar i filmskapande. I arbetet med *Mötesplats för Ung kultur* som är en arena för ungas kulturella uttryck spelar rörlig bild en betydande roll.

I ett stort och glest befolkat län är det en utmaning att tillgodose allas behov av kunskap om film, men med låga trösklar ska Filmpool vara en väg in för alla som vill skapa, visa, lära sig om och lära ut film.

Hemslöjd

I regionen finns ett flertal nätverk för hantverkare och slöjdare med ett stort antal medlemmar. Både slöjd och hantverk har nära kopplingar till näringsliv och produktion men är i grunden kulturella verksamheter. De yrkesverksamma slöjdarna, hantverkarna och konsthantverkarna är till stor del egenföretagare.

Jämtland Härjedalens Hemslöjdsförbund (JHHF) har som uppgift att stödja de lokala slöjdföreningarna i arbetet med att bevara och utveckla slöjdtraditioner. Förbundet fungerar som en länk mellan Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund och de lokala föreningarna. Förbundet samarbetar med Hemslöjdskonsulenterna för att utveckla verksamhet och nya föreningsformer i länet.

Bäckedals folkhögskola bidrar till återväxten inom området och är genom sin långa erfarenhet en stark aktör och resurs. Man erbjuder unika hantverkskurser och utbildningar inom slöjd, hantverk, smide, skinn, textil, trä och keramik.

Hemslöjdskonsulenterna - Region Jämtland Härjedalens främjande verksamhet

De regionala hemslöjdskonsulenterna ingår i kultursamverkansmodellen och har i uppdrag att främja hemslöjdsområdet. Verksamheten främjar de yrkesutövande kulturskaparnas och hantverkarnas villkor och möjligheter.

Hemslöjd är angeläget i vår samtid och har status som immateriellt kulturarv. Hemslöjd har autenticitet, lokal närvaro, hållbara produkter och omfattar skapande som fyller mänskliga och vardagliga behov. För att stärka förnyelse och utveckling ur såväl ett kultursom ett närings- och hållbarhetsperspektiv, ska hemslöjdskonsulenterna vidareutveckla nätverk för företagare inom området. För att tillvarata och utveckla material- och teknikkunskap, formspråk, tradition och kvalitet samt skapa möjligheter för breddat deltagande ska, såväl allmänheten som yrkesverksamma slöjdare och hantverkare samt handledare i slöjd, löpande ges möjlighet till vidareutbildning.

Intresset för skapande bland barn och unga är stort och ska stimuleras. Pedagoger och handledare i slöjd når barn och unga i hela länet med slöjdens metoder, material och uttryck från hemslöjdens estetik. Hemslöjdskonsulenterna erbjuder kreativa mötesplatser och utvecklar metoder för att sprida slöjdverksamhet. De initierar och leder projekt för att utveckla och förnya slöjden och hantverket. Samarbeten sker med formgivare och slöjdare i länet och interregionalt.

Museiverksamhet och kulturmiljöarbete

Länets kulturarvsinstitutioner och hembygdsrörelse är aktiva och innovativa i främjandet av ett levande kulturarv. De bevarar, använder och utvecklar kulturarv i ett lärandeperspektiv. Detta sker genom förvärv och bevarande, forskning och dokumentation, förmedling samt pedagogisk verksamhet. I samarbete med lokala föreningar och studieförbund, erbjuds aktiviteter i hela länet. Genom att handleda, kontextualisera och kontinuerligt digitalisera görs samlingarna tillgängliga. Kommuner, civilsamhälle, enskilda och företag erbjuds fortlöpande stöd och rådgivning i kulturarvs- och kulturmiljöärenden samt i arkeologiska och byggnadsantikvariska frågor.

Museiverksamhet

Museiverksamhet är en del av samhällets kollektiva minne och bidrar till samhällsutvecklingen genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning³². Museiverksamhet är ett brett begrepp som bland annat inrymmer arbetet med att förvärva, bevara, förmedla och levandegöra kulturarvsområdet, både de materiella och immateriella värdena. Stiftelsen Jamtli bedriver museiverksamhet i hela länet och samverkar med kommuner, näringsliv och civilsamhälle. Utöver det finns 26 arbetslivsmuseer som bevarar och gestaltar våra historiska arbetsplatser och deras berättelser. Dessa drivs genom föreningar, bygdegårdar, privata initiativ och kommuner. Museernas utmaningar berör områden som hantering och förvaring av samlingar, förvaltning och utveckling av museibyggnader samt förnyelse av utställningar.

Kulturmiljö

Kulturmiljö är hela den av människor påverkade fysiska miljön och kan omfatta allt ifrån enskilda objekt till variationer i landskapet. Kulturmiljöer förmedlar kultur- och samhällsutveckling över tid och kan synliggöra levnadsvillkor och verksamhet som präglar länet. För ett otränat öga är kulturmiljöer inte alltid så tydliga. Så är exempelvis fallet med många av de samiska kulturmiljöer som finns i länet. Insatser i kulturmiljöarbetet sker framför allt genom Länsstyrelsen och Jamtli.

Projektet *Det jämtländska kyrkobyggandets konjunkturen* berör undersökningar och datering av medeltida virke som leder till ny kunskap om både kyrkobyggande och befolkningsutveckling under perioden 1150-1550. Projektet drivs av Jamtli.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har det övergripande ansvaret för det statliga kulturmiljöarbetet i länet i enlighet med kulturmiljölagen³³, miljöbalken, länsstyrelseinstruktionen och de nationella målen för kulturmiljöarbetet. Länsstyrelsen fördelar ett kulturmiljöbidrag till vård av, information om och tillgängliggörande av samt framtagande av kunskapsunderlag för kulturmiljöer. Inom kulturmiljöområdet samarbetar Länsstyrelsen med olika kulturarvsaktörer i länet, såväl ideella som offentliga.

³² enligt museilagen (2017:563).

³³ Kulturmiljölagens syfte är att garantera nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. I Kulturmiljölagen (1988:950) finns bestämmelser om fornminnen, byggnadsminnen, kyrkliga kulturminnen, kulturföremål och ortnamn.

Jamtli genomför uppdragsverksamhet och rådgivning inom arkeologi och antikvariskt område. Uppdragsverksamheten är en viktig del av det operativa kulturmiljöarbetet. Projekt och forskningssamarbeten ingår i museets kulturmiljöarbete. Klimatförändringar påverkar byggnader och landskap vilket leder till ökade underhållsbehov av kulturmiljöer.

För att visa på bredd, variation och tidsdjup för det samiska livet i området driver Jamtli tillsammans med Gaaltije det treåriga projektet *Gaskelaante* som syftar till en kartläggning av samiska lämningar i Västjämtland.

Stiftelsen Jamtli

Stiftelsen Jamtli har det regionala museiuppdraget och utgör såväl ett viktigt besöksmål som en regional resurs för konst-, kulturarvs- och kulturmiljöarbetet i länet. Stiftarna är Region Jämtland Härjedalen, Östersunds kommun, Heimbygda och Jämtlands läns konstförening. Verksamheten ingår i kultursamverkansmodellen. Jamtli, beläget i Östersund, är ett av Sveriges största och mest kända friluftsmuseer och ett av länets viktigaste besöksmål med utställningar om arkeologi, kulturhistoria, klassisk och samtida konst. Stiftelsen är aktiv på såväl lokal, regional, nationell, som internationell nivå och är delägare i en rad dotterbolag³⁴, bland andra Nordiskt Centrum för Kulturarvspedagogik³⁵ med säte i Östersund och Härjedalens Fjällmuseum som är länets näst största museum. Genom dotterbolagen, där Jamtli är majoritetsägare eller delägare, uppfyller verksamheten delar av sitt regionala uppdrag.

Stiftelsen bedriver kulturmiljöverksamhet och annan kulturhistorisk verksamhet i hela länet. Jamtli är särskilt känd för sin pedagogiska verksamhet och för sin utveckling av kulturarvsbaserade besöksmål i länet. I samverkan med kommuner och föreningsliv bedrivs öppen förskoleverksamhet. Jamtli är del av det nationella klonarkivet för bevarande av hotade kulturväxter och håller också ett antal hotade raser av tamdjur, vilket stärker den biologiska mångfalden och en hållbar utveckling.

Jamtli har tagit stora kliv i sin digitala utveckling gällande såväl den tekniska som pedagogiska inriktningen, vilket ger möjlighet att tillgängliggöra ett levande kulturarv för fler. Jamtlisamråd sker två gånger per år, med representation av förtroendevalda och tjänstepersoner från Region Jämtland Härjedalen, Östersunds kommun och Stiftelsen Jamtli samt övriga stiftare. Samrådet rör uppföljning av mål, verksamhet och ekonomi respektive kommande års avtal, budget och verksamhet. Dialoger mellan region, kommun och stiftelsen på tjänstepersonnivå sker löpande under året.

HEIMBYGDA - EN AV JAMTLIS STIFTARE

Länets hembygdsrörelse Heimbygda organiserar drygt 70 föreningar med ca 10 000 medlemmar och utgör därmed länets största ideella kulturarvsaktör. Hembygdsrörelsen arbetar för att lokalt kulturarv och kulturmiljö ska vara angeläget för alla oavsett bakgrund och att fler ska bli delaktiga i bygdens och länets utveckling. På regional nivå arbetar

³⁴ Geopark Indalsälven AB i Ragunda, Teknikland i Optand och Jamtli Byggnadshytta AB är andra bolag som tillkommit på Jamtlis initiativ för att uppfylla museets regionala uppdrag.

³⁵ NCK arbetar för att utveckla kompetens inom pedagogik och forskning på kulturarvsområdet. NCK är ett aktiebolag och ägs av olika kulturarvsinstitutioner i Norden och Baltikum, däribland Föreningsarkivet, Fornskriftssällskapet i Jämtlands län och Jamtli. Jamtli erhåller särskild ersättning för NCK av Östersunds kommun och Region Jämtland Härjedalen.

Heimbygda med att stötta och stärka sina medlemsföreningar samt med att lyfta kulturarvets och det lokala engagemangets roll för hållbar utveckling. Förbundet arbetar aktivt med utveckling och förnyring och har bland annat tagit fram Heimbygdametoden för föreningsförnyring för Sveriges hembygdsförbund.

JÄMTLANDS LÄNS KONSTFÖRENING - EN AV JÄMTLIS STIFTARE

Jämtlands läns konstförening är landets tredje största konstförening med cirka 1 400 medlemmar. Vid Jamtlis stiftande överlät föreningen sin konstsamling till Jamtli som förvaltar den. Samlingen består av över 3 500 verk. Föreningen har till ändamål att öka medvetenheten om konstens betydelse för den enskilda människan och för samhället. Förutom regelbundna utställningar på Jamtli driver föreningen även konst- och kulturarenan LUX i Östersund, med kontinuerliga utställningar.

Regional arkivverksamhet

Arkivverksamhet är en källa till kunskap om historien. Det skriftliga kulturarvet är grundläggande för historisk förankring, förståelse för nutiden och framtida historieskrivning. Varje dag skapas ny information i samhället och varje dag läggs därför ny information till arkiven. I arkiven bevaras textdokument, fotografier, föremål samt ljud- och filmupptagningar för framtiden. Det är lika viktigt att bevara arkiv från civilsamhället som från offentliga myndigheter. Den historiska kunskap och det material som finns i arkiven är en resurs för hållbar samhällsutveckling

Enskilda arkiv uppstår ur verksamheter som bedrivs av bland annat föreningar, företag, privatpersoner och stiftelser. Föreningsarkivet i Jämtlands län har det länsövergripande ansvaret för dessa arkiv. Handlingar från enskilda arkiv förvaras ibland hos museer och hembygdsföreningar, men kan också bevaras vid de offentliga arkiven. Offentliga arkiv finns på statlig nivå vid Riksarkivet Östersund samt på kommunal och regional nivå vid länets kommuner och Region Jämtland Härjedalen.

Inom ramen för *Arkivet i Östersund* samarbetar: Föreningsarkivet i Jämtlands län, Riksarkivet i Östersund, Jämtlands Lokalhistoriker och Släktforskare, Jämtlands läns Fornskriftssällskap samt Nordiskt Centrum för Kulturarvspedagogik. Besöksplatsen är öppen och tillgänglig för forskare och allmänhet och erbjuder en gemensam läsesal och serviceinriktad personal samt en stor programverksamhet.

Föreningsarkivet i Jämtlands län

Föreningsarkivet i Jämtlands län ingår i kultursamverkansmodellen. Det är en ideell förening som bevarar och tillgängliggör handlingar från nästan 5000 föreningar och är en viktig källa till kunskap om samhällets framväxt. Människors tankar, idéer och intressen från 1800-talets stora folkrörelser, via 1900-talets breda föreningsliv fram till dagens rörelser speglas genom arkivhandlingarna. Att ta emot handlingar från nedlagda föreningar eller från en avliden person, betyder att få förtroendet att föra minnen vidare till framtiden. Förtroende är inte självklart eller något som "bara är". Föreningsarkivet arbetar därför utifrån relationsskapande insatser. Man använder sig av ett inkluderande och tillitsbaserat arbetssätt som är unikt i Sverige, där föreningarna själva är aktiva i processen att prioritera, sortera och rensa inför leverans till arkivet. Arbetssättet gör att föreningar blir mer aktiva

och engagerade i sitt material, vilket i sin tur ger ett mer fylligt och värdefullt arkivmaterial. Föreningsarkivet har genom detta arbetssätt en tät kommunikation med civilsamhället i hela länet.

Verksamheten erbjuder information, utbildning och service samt utvecklar aktiviteter, upplevelser och bildning genom arkiv. Aktiviteter riktade till skolor, barn och unga samt äldre är prioriterade. Underrepresenterade grupper inspireras att förvara handlingar om sin historia. Samarbeten med arkiv runt om i Sverige och Norden sker, bland annat genom Svenska Arkivförbundet, Arkivpedagogiskt forum och Föreningen Sveriges länsarkivarier.

Föreningsarkivet har inom kultursamverkansmodellen uppdraget att vara ansvarig för regional enskild arkivverksamhet och är länets nav för civilsamhällets dokumentation. För att säkerställa att alla aspekter av civilsamhällets kulturarv ges en tydligare destination och hemvist kommer Föreningsarkivets roll och uppdrag att utredas och förtydligas under kulturplanepreioden.

Scenkonst, dans, teater och musikverksamhet

Region Jämtland Härjedalen innefattar i scenkonstbegreppet konstformerna musik, musikteater, teater, dans, nycirkus, performance och andra performativa uttryck. Trots att länet saknar stora scener och fasta ensembler finns riklig tillgång till scenkonst inom samtliga områden. Här finns etablerade fria grupper samt fria scenkonstnärer som bidrar till ett kvalitativt utbud i länet. Regionen ser ett värde i och uppmuntrar gränsöverskridande samverkan inom scenkonstområdet vad gäller såväl produktion som arrangörskap. Teatercentrum Norra och Danscentrum Norr är organisationer som främjar fria grupper och enskilda utövare inom området.

Genom kommunalförbundet Norrlands Nätverk för Musikteater och Dans (NMD), där regionerna Jämtland Härjedalen, Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland ingår, görs opera, musikdramatik och dans av hög kvalitet tillgänglig i de fyra nordligaste länen. NMD ingår i kultursamverkansmodellen och tilldelas även regionala stöd från de fyra ingående regionerna. De ensembler som ingår i nätverket är Norrlandsoperan, Norrdans, Estrad Norrs musikdramatik samt Piteå kammaropera.

Riksteatern Jämtland Härjedalen

Riksteatern Jämtland Härjedalen ingår i kultursamverkansmodellen och är en del av en rikstäckande folkrörelse bestående av nationella, regionala och lokala verksamheter. Verksamheten samlar ett brett utbud av fria producenter och scenkonstgrupper samt Riksteaterns egna produktioner. Föreningen subventionerar fria gruppers turnéer i länet, stärker arrangörsledet, arbetar med publikutveckling och främjar den professionella scenkonsten.

Riksteatern Jämtland Härjedalen är ett samverkansorgan för länets tio riksteaterföreningar och arbetar för ett levande kulturliv i hela regionen. Riksteaterns lokala föreningar, som finns i alla länets kommuner, samverkar i sin tur med andra föreningar och lokalhållare för att sprida scenkonst. Riksteatern Jämtland Härjedalen är en resurs för kommunerna bland annat genom att barn och ungas scenkonstupplevelser från fria producenter subventioneras. Föreningen samarbetar interregionalt med de fyra norrlandslänen, bland annat med att

årligen arrangera scenkonstdagar. Riksteatern Norra och Riksteatern Jämtland Härjedalen arbetar med främjande av den samiska scenkonsten. Föreningens fokus på barn och unga syns bland annat genom KulturCrew, Camp Riksteatern och den Unga vuxna-föreningen för riksteaterengagerade under 26 år. Föreningen har dessutom det regionala uppdraget att främja cirkusområdet.

Estrad Norr – Region Jämtland Härjedalens regionala scenkonstverksamhet

Estrad Norr ingår i kultursamverkansmodellen och är regionens professionella scenkonstinstitution. Uppdraget är att initiera och driva utvecklingen inom dans, musik, musikdramatik och teater. Verksamheten ska nå alla kommuner med professionell scenkonst genom egna produktioner och i samverkan med andra institutioner och fria aktörer. Estrad Norr tillhandahåller ett brett utbud av scenkonst till alla åldrar. I samband med Estrad Norrs 25 års-jubileum 2022, invigdes Scenkonstverkstan, en anpassad verkstad och arena för utveckling av egenproduktion av scenkonst.

Dans

Under senare år har konstområdet utvecklats och expanderat kraftigt. I länet syns fria grupper som producerar dansföreställningar och fria dansare och koreografer som arbetar lokalt, nationellt och internationellt. Här finns också en stor grupp verksamma danspedagoger samt en grupp professionella dansare som delvis försörjer sig inom yrket. Ett flertal kommunala kulturskolor har dans i sitt kursutbud och det finns ett stort dansintresse bland barn och unga. I Östersund finns privata dansskolor samt dansföreningar inom diverse stilar. Danscentrum Norr är en interregional förening inom centrubildningen Danscentrum, vars uppdrag är att främja den fria danskonsten/danssektorn i de fyra norrlandslänen.

Dans Region Jämtland Härjedalen är ett nätverk som förenar yrkesverksamma dansare, danspedagoger och koreografer i Jämtland Härjedalen. Nätverket, som startades av Estrad Norr 2019, erbjuder träning, workshops och fortbildning i samarbete med andra dansfrämjade aktörer.

Estrad Norrs dansverksamhet arbetar för att sprida dansen som konstnärligt område i länet. En stor del av verksamheten är riktad mot barn och unga. Frilansande dansare och grupper från hela landet engageras för att genomföra turnéer och workshops på länets skolor. Danskonsulenten har ett såväl producerande som främjande uppdrag. Verksamheten samverkar med andra aktörer i och utanför länet för att kunna erbjuda den vuxna publiken möjlighet att ta del av professionella dansföreställningar och workshops. Danskonsulenten bygger också nätverk och inspirerar till samtal om dans. *Norrdans* produktioner finns med i Estrad Norrs utbud och ett utvidgat samarbetet har påbörjats.

En viktig del av den strukturella utvecklingen av dansen i länet är residensverksamheten. Sedan 2020 bedriver Konstnärnsnämnden internationellt dansresidens i Östersund i samverkan med Estrad Norr. Residenset innebär en möjlighet för professionella dansare att fördjupa sig i sitt arbete och dela processen med en publik. Estrad Norr bedriver även residens i samverkan med

Communitydans är en metod där icke-dansare, under ledning av en professionell kulturskapare inom dansområdet, ges möjlighet att berätta sina berättelser genom dans.

kommuner i länet. Estrad Norr står för arvode och samordning medan kommunen bidrar med lokal, boende och värdskap. Som motprestation leder residenstagarna daglig träning för professionella samt håller workshops, öppna visningar av processen och samtal för och med allmänheten.

Musik

Jämtland Härjedalen har ett rikt musikliv med både bredd och spets. Inom exempelvis folkmusik finns länets musiker representerade på såväl nationella som internationella scener. Professionella kulturskapare och arrangörer, bland annat Storsjöyran och civilsamhällets aktörer, bidrar tillsammans till ett stort musikutbud och till områdets utveckling. Birka folkhögskolas inriktningar inom musik omfattar klassisk konstmusik, folkmusik, jazz och Songwriting Production. Denna bredd bidrar till återväxten av professionella kulturskapare inom musikområdet och till konsertutbudet.

Avsaknad av en större, akustiskt anpassad musikscen i länet begränsar utbudet av klassiska konserter och konstmusik. En akustisk musikscen skulle svara upp mot de behov verksamma musiker, musikföreningar, konsertarrangörer, tonsättare och publik ger uttryck för och bidra till en utveckling av länets musikliv.

Det kulturella ekosystem som krävs för att återväxt ska ske behöver stärkas. Det syns en tydlig nedgång i antalet unga som väljer att utbilda sig inom musik. För att främja tillväxten inom musikområdet och stärka de fria kulturskaparna finns behov av en regional musikkonsulent. Under planperioden kommer behovet att kartläggas och åtgärder vidtas.

Estrad Norrs musikverksamhet arbetar uteslutande med frilansande musiker. Verksamheten kännetecknas av bredd, variation, hög kvalitet och en god tillgänglighet i hela länet. Genom publikinteraktiva konserter med *Jemtlands Salongsorkester* främjas ett breddat deltagande. För att vidareutveckla denna konsertform ska ett fördjupat samarbete med Region Västernorrland utredas. Estrad Norr driver residensverksamhet för folk- och världsmusik för att stärka musikområdet.

Musikdramatik

Opera för vuxna har en lång tradition och stor repertoar, medan utbudet av operor för barn är mer begränsat. Musikdramatik och opera för barn har ett kreativt centrum i regionen genom Estrad Norrs musikdramatikverksamhet. Verksamheten firade 2022 sitt 25 års-jubileum och har under åren beställt och uruppfört 20 nya musikdramatiska verk.

Genom att uteslutande arbeta med egenproducerade föreställningar och beställningar av nya libretton och ny musik bidrar Estrad Norr till att utveckla området. Unga frilanssångare ges här möjlighet att starta sitt yrkesliv i ett professionellt sammanhang, där mycket erfaren och skicklig fastanställd personal inom verkstäder, teknik och produktion skapar trygghet. Detta bidrar till återväxten och utgör en viktig del av den nationella infrastrukturen inom området musikdramatik för barn och unga. Inom Norrlands Nätverk för Musikteater och Dans turnerar verksamheten i hela norra Sverige.

20 beställningsverk av musikdramatik för barn och unga med uruppförande under 25 år!

Teater och Nycirkus

Förutom de två stora aktörerna Riksteatern Jämtland Härjedalen och Estrad Norr, är två fria professionella grupper samt flera enskilda scenkonstnärer verksamma i länet. Det finns även ett flertal amatörteatersällskap som utgör ett komplement till det lokala kulturlivet genom revyer, bygdespel och sommarteater. Den unika vridläktaren vid Döda Fallet i Ragunda är en kulturattraktion och ett besöksmål som har potential att bidra till utvecklingen av scenkonsten i länet.

Nordcirkus är Sveriges nordligaste cirkuskompani med idén och drivkraften att skapa kvalitativ scenkonst samt meningsfulla och utvecklande workshops som når så många som möjligt, på landsbygd och i centralort. Scenkonstföreningen Undantaget, med bas i Östersund, är en ideell förening med syfte att skapa scenkonst av, med och för människor i Jämtlands län. Varje sommar producerar Undantaget en föreställning av klassisk dramatik eller en scenisk bearbetning av en litterär klassiker. Dessa fria grupper har regionalt stöd.

Teater Barda är ett samarbete mellan Estrad Norr och Östersunds kommun som regleras genom ett avtal som löper på tre år i taget. *Teater Barda* är en scenkonstgrupp som består av personer med olika funktionsvariationer. Skådespelarna är anställda av Östersunds kommun. Gruppen skapar kvalitativ scenkonst som framhäver skådespelarnas unika uttryck och färdigheter som scenkonstnärer och samtidigt integrerar dem i ett professionellt yrkesliv. Teater Barda erbjuder också teaterworkshops och föreläsningar om verksamheten och kulturens betydelse för skådespelarna.

Estrad Norrs teaterverksamhet erbjuder uteslutande nyskriven egenproducerad dramatik med fokus på angelägen, scenkonst för barn och unga. Utbudet kompletteras med egenproducerade föreställningar för vuxna, sommarteater, sceniska läsningar med mera. Den mobila scenen *Skåpet*³⁶ möjliggör föreställningar i hela länet. Skåpet kan anpassas till ett litet scenrum som passar utmärkt för att visa teater för de yngre barnen under större delen av året samt till sommarteater för blandad publik.

Designcentrum

Designcentrum är en regional verksamhet inom enheten Kulturutveckling som främjar design och sprider designmetoder vilket ger människor möjlighet att påverka samhället och sin omvärld. Genom exempelvis kunskapshöjande insatser, nätverk och utställningar arbetar verksamheten för att utveckla designområdet i länet. Designcentrum ska främja ungas skapande och utveckling inom design. Verksamheten ska verka för att arkitektur, form, design, konst och kulturarv bidrar vid utformandet av omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer. Designcentrum och Design i Västernorrland har under 20 års tid arbetat med att utveckla och synliggöra design i Mittsverige. Det gemensamma nätverket *Designforum Mittsverige* har närmare 200 medlemmar.

³⁶ Skåpet är ett ombyggt lastbilsflak med varierade användningsmöjligheter; ett slutet rum där både scen och publik ryms alternativt öppet som egen scen med publik placerad framför flaket.

Kultur och hälsa

Kultur kan ha stor betydelse för det hälsofrämjande arbetet i samhället. Undersökningar och studier visar att skapande, aktivt deltagande och upplevelse av kultur kan förebygga ohälsa genom att stimulera sinnen³⁷. Kulturupplevelser kan bidra till ökat välbefinnande genom att skapa en känsla av sammanhang och meningsfullhet hos människor. Kultur kan också bidra till ökad motståndskraft mot sjukdom samt motverka psykisk ohälsa och sociala problem. Digitala mötesplatser och digitalt kulturutbud bidrar till ökad tillgänglighet och delaktighet och kan bryta social isolering. Utveckling av området Kultur och hälsa berör kultursektorn, hälso- och sjukvården, den sociala omsorgen och utbildningssektorn. Inom verksamhetsområdet inryms olika typer av insatser, där konstnärliga uttryck kan användas i behandlande och rehabiliterande syften.

De regionala kulturverksamheterna främjar folkhälsa i alla befolkningsgrupper³⁸ genom att arbeta med förebyggande insatser. Region Jämtland Härjedalen ska utveckla det strategiska samarbetet mellan kultur och folkhälsa genom samverkan såväl inom den egna organisationen som med kommuner och andra samhällsaktörer. Satsningar som bör vidareutvecklas är *Kultur i vården*³⁹, det regionala projektbidraget *Kultur för hälsa*⁴⁰ och *Kultur på recept*⁴¹. Kunskapshöjande insatser om samband mellan kultur och hälsa ska genomföras över politikområden. Systematiska arbetssätt behöver utvecklas och nätverk initieras.

Regionala stöd och bidrag

Förutom statliga och regionala anslag inom Kultursamverkansmodellen fördelar Region Jämtland Härjedalen stöd och bidrag till professionella kulturskapare, organisationer, föreningar och andra aktörer för kultursatsningar i enlighet med kulturplanen. Vidare fördelas årligen verksamhetsbidrag till studieförbund, idrottsförbund, ungdomsorganisationer, politiska ungdomsorganisationer, funktionsrättsorganisationer, pensionärsorganisationer, nykterhetsorganisationer och övriga främjande- och intresseorganisationer. Studieförbund kan även ansöka om särskilda utvecklingsmedel för metod- och verksamhetsutveckling samt för satsningar som ligger utöver den ordinarie verksamheten.

Regionen delar årligen ut ett kulturpris till en professionell kulturskapare som haft stor betydelse för regionens kulturliv samt ett samiskt stipendium till en person som har medverkat till att bevara och föra vidare det sydsamiska kulturarvet. Dessutom delas kulturstipendier ut till yngre kulturskapare för att uppmuntra till konstnärlig utveckling och framtida verksamhet. För att stimulera professionella yrkesverksamma kulturskapare till fortsatt skapande och utveckling av det konstnärliga arbetet fördelas årligen

³⁷ Fancourt, Daisy & Finn, Saoirse. (2019). What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. World Health Organization. Regional Office for Europe. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/329834>. License: CC BY-NC-SA 3.0 IGO

³⁸ Region Jämtland Härjedalens Folkhälsopolitik 2020–2025: "Hälsa på lika villkor för hela befolkningen för en hållbar utveckling i Jämtlands län."

³⁹ Estrad Norr erbjuder ett antal produktioner varje år under rubriken *Kultur i vården*. De är bokningsbara för Särskilda boenden LSS med mera och starkt subventionerade.

⁴⁰ Projektbidraget Kultur för hälsa har till syfte att stödja och stimulera kulturprojekt med ett bredare folkhälsoperspektiv som sker i samverkan mellan olika aktörer i samhället.

⁴¹ En kompletterande rehabiliteringsform för patienter.

arbetsstipendium inom bild och form, scenkonst och litteratur. Arbetsstipendierna handläggs av regionens egna tjänstepersoner men beslutande jurygrupper utses bland externa experter från andra regioner.

Regionala kulturstöd kan sökas av föreningar och organisationer, professionella kulturskapare och unga⁴² med syfte att stimulera och möjliggöra såväl skapande som deltagande och utövande av kultur i hela länet. Regionen fördelar särskilda kulturstöd till unga för att stötta ungas delaktighet i kulturlivet och stimulera ungt arrangörskap. Kulturstöden ska omfatta en bredd av konstuttryck och kulturformer. Regionen ska löpande utvärdera och uppdatera regler och riktlinjer för kulturstöd och stipendier, bland annat genom att utveckla samarbetsformer för extern bedömning av ansökningar.

⁴² Unga innefattar åldrarna 16–25 år och unga vuxna 19–29 år.

6 Samverkan med omvärlden

Interregional samverkan - Kultur i Norr

Kultur i Norr är de fyra nordligaste regionernas samverkansstruktur för konst- och kulturpolitisk utveckling, utifrån gemensamma målsättningar i ett kulturpolitiskt positionspapper. Inom *Kultur i Norr* genomförs bland annat mötesplatser, kunskapsförande insatser och dialoger med olika regionala och nationella aktörer. Samverkan inom olika kulturområden sker bland annat genom kulturpolitisk samverkan, utbildningsinsatser, kollegialt utbyte, utvecklingsåtgärder och utbudssamverkan. Genom en fortsatt utveckling av samarbetet kan gemensamma utmaningar överbryggas och tillgängligheten till kultur öka i norr. Region Jämtland Härjedalen ser en styrka i att samverka med de övriga regionerna i norr utifrån gemensamma satsningar och förutsättningar. Norr. länen ser särskilt ett behov av att utveckla det kollegiala samarbetet kring uppföljning, utvärdering och analys av kulturplaneprocessen.

Internationella nätverk

Det internationella samarbetet behöver stärkas. Det kan bland annat ske genom det mångåriga samarbetet med Norge och genom samarbetet inom UNESCO. Det finns även andra europeiska plattformar där internationellt utbyte kan främjas och utvecklas. De internationella nätverken är viktiga för sammanhållning och möjliggör kvalitativt utbyte och samverkan.

Fellesrådet för Jämtland Härjedalen och Trøndelag

Fellesrådet för Jämtland Härjedalen och Trøndelag är ett politiskt samarbetsorgan som bildades som organisation 2020 av Region Jämtland Härjedalen, Trøndelags Fylkeskommune och Naboer AB. Sedan 2021 har Fellesrådet rollen som gränskommitté med stöd av Nordiska ministerrådet. Kultur är ett särskilt samarbetsområde inom gränskommittén.

Unesco Creative Cities Network (UCCN)

Östersunds kommun har i samarbete med regionen ansökt om och blivit utsedd till medlem i UCCN. Nätverket består av 280 städer varav 49 i gastronomigruppen, där Östersund och Region Jämtland Härjedalen finns med.

Övriga nätverk

Kunskaps- och erfarenhetsutbyte sker också genom andra interregionala, nationella eller internationella nätverk, exempelvis inom kulturella och kreativa branscher, kulturarv samt barn och unga. Samverkan med omvärlden är nödvändig för att regionen och de regionala kulturverksamheterna ska kunna arbeta mer samordnat och målinriktat.

7 Framtagande, genomförande och uppföljning

Samverkan och samråd

Regional Kulturplan Jämtland Härjedalen 2024–2027 är framtagen utifrån breda samtal och dialoger. Totalt har ett hundratal aktiviteter, samråd och dialoger skett under åren 2021 och 2022. Dialogmöten har genomförts med de olika konstarnas branschspecifika nätverk. Särskilda samråd har hållits med samtliga kommuner, verksamheter inom område kultur och bildning, kultursamverkansmodellens aktörer, kulturorganisationer, fria aktörer, samiska organisationer och sammanhang där barn och unga deltagit⁴³.

Syftet med dialoger och samråd har varit att samla in underlag till en ny kulturplan med utgångspunkt i gemensamma utmaningar och möjligheter. Önskvärda prioriteringar och regional/interkommunal samverkan har lyfts. Processarbetet har letts av en särskilt utsedd processledare, områdeschef Kultur och bildning, kulturstrateg och kultursamordnare. Kulturplanen har beretts i samarbete med Kultur Z, länets kulturpolitiska samrådsorgan bestående av politiker och tjänstepersoner från Region Jämtland Härjedalen och de åtta kommunerna. Regionala utvecklingsnämndens presidium har utgjort styrgrupp.

Remissutgåvan beslutades av regionala utvecklingsnämnden i december 2022 och skickades därefter ut på remiss till samtliga dialog- och samrådspartners, lokala, regionala och nationella organisationer, länets kommuner samt regionerna i grannlänerna. Under remisstiden arrangerades en remisskonferens i Östersund där samtalen kring föreslagna fokusområden fördjupades. Vid remisstidens slut hade 36 remissvar kommit in. Dessa sammanställdes, sorterades och kategoriserades och handlades sedan under någon av följande rubriker: *beaktas*, *beaktas delvis*, *beaktas ej* eller *hanteras i annan ordning*, följt av en motivering. Synpunkter under rubrikerna *beaktas* eller *beaktas delvis* arbetades in i slutversionen. För en transparent hantering och process är sammanställningen offentlig handling och diarieförd under ärendenummer RUN/12/2021.

Genomförande

För att nå målen i kulturplanen kommer Region Jämtland Härjedalen teckna avtal och överenskommelser med regionala kulturaktörer inom kultursamverkansmodellen samt med ett antal aktörer utanför modellen. I dessa avtal och uppdrag bryts målen ner till uppföljningsbara mål. Verksamheterna följs upp löpande och ger underlag för kommande utvärderingar och analyser. Vidare kommer Region Jämtland Härjedalen vara en aktiv part vad gäller utveckling av effektiva dialog- och samarbetsformer med kommuner, andra regioner och civilsamhället. Region Jämtland Härjedalen värnar även dialogen med Kulturrådet och övriga myndigheter som ingår i Kultursamverkansrådet.

Finansiering

Kulturplanens genomförande finansieras genom ett samspel av statliga, regionala och kommunala medel. Genom Kultursamverkansmodellen fördelar regionen såväl statliga som

⁴³ Se bilaga 2

regionala medel till kulturverksamheter. Vissa verksamheter har även kommunal finansiering. Beslut om finansiering sker årligen i den ordinarie budgetprocessen efter ansökan från verksamheterna. Storleken på anslagen bygger dels på särskilda åtaganden som Region Jämtland Härjedalen har gentemot vissa verksamheter, dels på prioriteringar och ambitioner från såväl regionen som från verksamheterna själva. För att kulturplanen ska vara ett verktyg för utveckling krävs, i vissa fall, ökade resurser. Extern finansiering, i form av särskilda projekt- eller utvecklingsmedel, kan då vara en möjlighet. Detta hanteras i särskild ordning och kräver en samverkan mellan flera parter. Verksamheter och projekt som erhåller regionala medel ska relatera till kulturplanens fokusområden.

Uppföljning

Alla verksamheter som erhåller regionalt eller statligt stöd gör årligen kvantitativa och kvalitativa redovisningar till Region Jämtland Härjedalen, enligt gällande uppdrag, avtal eller beslut. Den kvalitativa redovisningen ska kopplas till de nationella kulturpolitiska målen, Kulturrådets aktuella riktlinjer för uppföljning samt gällande fokusområden och utvecklingsbehov i Kulturplanen. Kvantitativ redovisning samlas i Kulturdatabasen som är gemensam för alla regioner. Regionen har ansvaret för att återrapportera statsbidraget till Kulturrådet i enlighet med gällande förordning och riktlinjer. Myndigheten för kulturanalys har regeringens uppdrag att utvärdera, analysera och redovisa effekterna av den statliga kulturpolitiken. Rapporter från Kulturanalys och Kulturrådet utgör underlag för fortsatt kulturutveckling i länet.

Kulturplanen följs regelbundet upp genom årliga dialoger med regionala kulturverksamheter och övriga verksamheter med regionalt stöd. Uppföljningen omfattar årsredovisning och avstämning gentemot planens fokus- och utvecklingsområden. På politisk nivå följs planen upp i dialog med samrådsorganet Kultur Z, regelbundna avstämningar med regionala utvecklingsnämndens presidium samt områdets årsredovisning.

Region Jämtland Härjedalen avser att, inom samarbetet Kultur i Norr, under perioden utveckla en metod för systematisk uppföljning, utvärdering och analys av kulturplaner. Detta kan ske i samarbete med akademien.

8 Bilagor

Bilaga 1: Ordlista - begrepp

Nedan listas några begrepp som används i kulturplanen.

Armlängds avstånd

Principen om armlängds avstånd syftar till att skapa förutsättningar för konstnärlig frihet genom att främja konstens och kulturens oberoende ställning och förespråka sakkunnighet vid konstnärliga bedömningar. Den politiska nivån ska skapa förutsättningar för konsten och kulturen men inte styra över innehållet. Den politiska nivån beslutar om mål, riktlinjer och ekonomiska ramar, medan kulturens innehåll och bedömningen av detta överläts till kulturlivets aktörer och sakkunniga.

Civilsamhället

De organisationer och enskilda utövare som verkar utanför offentliga institutioner. Till civilsamhället räknas föreningar av olika slag, liksom studieförbund, idéburna organisationer, ungdoms- och pensionärsorganisationer samt kyrkor och samfund.

Det fria kulturlivet

Till det fria kulturlivet räknas organisationer och enskilda utövare som verkar professionellt utanför konst- och kulturinstitutionerna.

Enprocentsregeln

Enprocentsregeln är en ekonomisk princip för investeringar som innebär att en procent av budgeten vid ny-, om- och tillbyggnationer av fastigheter, infrastruktur och offentliga miljöer investeras i konstnärlig gestaltning.

Flernivåsamverkan

Ett kulturliv som kännetecknas av mångfald, kräver samverkan mellan ett stort antal aktörer för att långsiktiga och hållbara kulturverksamheter ska utvecklas. Tillsammans möjliggör aktörer på lokal, regional, nationell och internationell nivå, det som brukar kallas flernivåsamverkan. Flernivåsamverkan är en grundförutsättning för regional utveckling. Kultursamverkansmodellen är uppbyggd runt flernivåsamverkan.

Folkbildning

Folkbildningen innefattar folkhögskolor och studieförbund. Folkbildningen gör kunskap och bildning tillgänglig utanför den traditionella skolvärlden. Den har en holistisk syn på människan och ger alla, oavsett ålder, möjlighet att öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.

Främjande

Främjande verksamhet fungerar som ett kitt mellan utövare, arrangörer, deltagare och publik. Främjandeuppdraget innefattar stöd till och skapande av nätverk i föreningsliv, kulturverksamheter och bland kulturskapare. Det handlar om att bygga morgondagens arrangörer, kulturskapare, publik och att skapa förutsättningar för ett rikt kulturliv. Främjande handlar även om publikarbete och pedagogisk verksamhet som riktar sig till barn och unga på fritiden och i skolan. Det handlar om nationella, regionala och lokala

insatser. Samtliga regionala kulturverksamheter har ett främjandeuppdrag, vilket kommer kulturskapare, kulturaktörer och slutligen länets invånare till del.

Konstnärlig frihet

Den konst och kultur som produceras i samhället ska så långt som möjligt utgå från fria kreativa processer och värderas utifrån sina konstnärliga kvaliteter. Se även Armlängds avstånd.

Konstnärligt residens

Begreppet syftar till en platsspecifik verksamhet eller aktivitet där professionella kulturskapare under en tidsbegränsad period har möjlighet att utveckla nya idéer, samarbeten och konstnärliga verk. Det konstnärliga residenset är en konstnärspolitisk metod för att främja kulturskaparnas villkor, att möjliggöra kunskaps- och erfarenhetsutbyte och bidra till konstnärlig utveckling. Kulturskaparna som erbjuds eller anlitas ersätts vanligtvis genom stipendium eller arvode. Ibland används begreppen *artist-in-residence*, *vistelsestipendium* eller endast *residens*.

Kulturaktörer

Med begreppet menar vi alla aktörer inom kulturlivet. Det kan vara professionella eller ideella aktörer, kulturinstitutioner, nätverk av aktörer och arrangörer av kultur.

Kultur databasen

Kultur databasen är ett statistikverktyg som vidareutvecklats av Myndigheten för kulturanalys, på uppdrag av Statens kulturråd. Databasen förenklar insamlingen av data från regioner över Kultursamverkansmodellens samtliga kulturområden.

Kulturliv

Begreppen kulturliv, kultursektorn eller kulturell infrastruktur används för att beskriva hela fältet av aktörer som tillsammans erbjuder möten med kultur och möjligheter till deltagande både som publik, besökare, upphovsperson och utövare.

Kultursamverkansmodellen

är en statlig fördelningsmodell, en nationell kulturpolitisk reform som syftar till att ge hela befolkningen i landet möjlighet att ta del av ett varierat kulturutbud präglad av förnyelse och kvalitet. Modellen bygger på att regionen tar fram en regional kulturplan som underlag för framställan om statliga medel att fördela till regional kulturverksamhet. Modellen infördes 2011 och är en av de största kulturpolitiska reformerna i modern tid.

Kulturens egenvärde

Begreppet avser kultur för kulturens egen skull och att det konstnärliga uttrycket är ett mål i sig. Konst ska få skapas i sin egen rätt.

Kulturens infrastruktur

Kulturens infrastruktur är hela det komplexa samspelet mellan de verksamma delarna inom kulturen. Den består av alla de aktörer som tillsammans gör att kultur kan skapas och utvecklas. Begreppet beskriver behoven och samspelet mellan konstnärer, institutioner, mötesplatser, scener, arrangörer, produktions- och utställningslokaler, producenter, konsulenter, tjänstepersoner med flera i ett län. Till detta kan läggas de stödsystem och mötesplatser som skapar förutsättningar för att kulturverksamhet ska kunna skapas och nå

sin publik och sina brukare. Aktörer som bibliotek, konsthallar, studieförbund, kulturskolor och museer ingår i strukturen, men också ideella utövare och professionella kulturskapare.

Kulturpolitik

Kulturpolitiken syftar till att skapa förutsättningar för ett levande och oberoende kulturliv. Det handlar om att främja delaktighet och allas tillgång till kultur. Kulturpolitik finns på lokal, regional och nationell nivå.

Mottagarkapacitet

Mottagarkapacitet handlar om skapa möjligheter att kunna ta emot kultur på lokal nivå. Det handlar om arrangörskap, anpassade lokaler och scener, ljus- och ljudteknik med mera. Publika scener behöver uppfylla vissa krav gällande fysisk tillgänglighet och tekniska lösningar. Mottagarkapaciteten stärks genom insatser från civilsamhälle, kommuner, regionala kulturverksamheter med flera. Det kan handla om ekonomiskt stöd, arrangörsutbildningar och främjande insatser i form av kunskap eller nätverk.

MU-avtal

MU-avtalet (medverkans- och utställningsersättning) är ett statligt avtal som gäller för institutioner, men principerna är vägledande för alla utställningsarrangörer som är mottagare av offentligt stöd. Det anger att ett enskilt avtal ska tecknas mellan arrangör och konstnär för konstnärens insatser och kostnader i anslutning till en utställning. MU-avtalet bestämmer ekonomisk ersättning till konstnärer, som till exempel bildkonstnärer, fotografer, konsthantverkare och tecknare för att ställa ut verk som konstnären äger. MU-avtalet används inom Region Jämtland Härjedalen som grund för ersättning vid engagerande av professionella kulturskapare inom bild- och formområdet.

Professionella kulturskapare

Begreppet professionella kulturskapare avser utövare och upphovspersoner inom alla konstområden med högre konstnärlig utbildning eller mångårig yrkesutövning. Professionella kulturskapare kan vara yrkesverksamma men behöver inte vara det.

Tillgänglighet

Tillgänglighet betyder att invånare i Jämtlands län oberoende av bostadsort ska ha tillgång till och möjlighet att vara delaktiga i kultur. Det handlar om fysisk tillgänglighet, men även om en "social" inkluderande tillgänglighet med "låga trösklar". Det innefattar även att kommunicera på ett sätt som alla förstår och i kanaler där så många som möjligt nås. Tillgänglighet till kultur betyder även ett mångfacetterat kulturutbud av hög kvalitet i hela länet. Särskilda behov ska aldrig vara utpekande.

Bilaga 2: Samråd och dialoger

2021

30 mars	Regionala utvecklingsnämnden, beslut om framtagande av ny kulturplan
4 maj	Regionala utvecklingsnämndens presidium, styrgrupp
14 maj	Professionella kulturskapare – KLYS, samråd
11 juni	Kultur Z, referensgrupp
16 juni	Ung referensgrupp, samråd
27-28 aug	Regionalt kultursamtal – Vad står på spel?, konferens
30 aug	Kulturutveckling, samråd utvärdering förra kulturplanen
6 sep	Regionala utvecklingsnämndens presidium, styrgrupp
7 sep	Kulturutveckling, samråd
11 sep	Riksteatern J/H, samråd lokalföreningar
17 sep	Jamtli samråd
18 sep	Kultur Crew, regional träff
20 sep	Kultur Z, referensgrupp
28 sep	Chefer regionala kulturverksamheter, samråd
29 sep	Författarnätverket, samråd
1 okt	Kulturting Norr, konferens
12 okt	Regionala utvecklingsnämndens presidium, styrgrupp
18 okt	Professionella kulturskapare – KLYS, Samråd
20 okt	KulturCrew Bräcke, samråd
21 okt	Heimbygda, dialog
27 okt	Regionala utvecklingsnämnden, workshop
3 nov	Gaaltje, dialog
10 nov	Birka Folkhögskola, dialog
10 nov	Estrad Norr, dialog
11 nov	Kulturföretagare, samråd
11 nov	Nordcirkus, dialog
12 nov	Undantaget, dialog
15 nov	Riksteatern J/H, dialog
17 nov	Mittnordiska kulturdagar, konferens
19 nov	Hållbar tillväxt, samråd
19 nov	Föreningsarkivet, dialog
24 nov	Kulturutveckling, dialog
25 nov	Chefer regionala kulturverksamheter, samråd
29 nov	Heimbygda, dialog
29 nov	Länsstyrelsen, dialog
2 dec	Jamtli, dialog
9 dec	Nordiskt centrum för kulturarvs pedagogik, dialog
9 dec	Heimbygda, samråd
9 dec	Samling Näringsliv, dialog
10 dec	Kultur Z, referensgrupp
16 dec	Kultur och bildnings ledningsgrupp, samråd
21 dec	Designcentrum, dialog

2022

24 jan	Östersunds kommun, samråd
24 jan	Kulturskapare, workshop

26 jan	Funktionsrätt Jämtland Härjedalen, samråd
31 jan	Åre kommun, samråd
1 feb	Forum för konsten, samråd
3 feb	Samiska förvaltningskommuner, samråd
4 feb	Ragunda kommun, samråd
14 feb	Professionella kulturskapare – KLYS, samråd
16-17 feb	Mörsils skola, klass 9, samråd
17 feb	Strömsunds kommun, samråd
17 feb	Regionens tillgänglighetsråd, samråd
22 feb	Bräcke kommun, samråd
23 feb	Kulturutveckling, samråd
24 feb	Ragunda kommun, samråd
25 feb	Strömsunds kommun, samråd
25 feb	Strömsunds kommun, ungdomssamråd
28 feb	Härjedalens kommun, samråd
1 mars	Civilsamhället och kulturarv, samråd
2 mars	Bergs kommun, samråd
2 mars	Jamtli, samråd
7 mars	Regional utveckling S3, samråd
9 mars	Jämtland Härjedalen Turism, samråd
10 mars	Folkhälsoenheten, dialog
10 mars	Designcentrum, samråd
13 mars	Riksteatern J/H, samråd
14 mars	Birka Folkhögskola, samråd
21 mars	Samiska förvaltningskommuner, samråd
22 mars	Innanförskapsakademin, samråd
23 mars	Hemslöjdskonsulenter, samråd
23 mars	Estrad Norr, samråd
31 mars	Härjedalens kommun, samråd
5 maj	Regionala utvecklingsnämndens presidium, styrgrupp
23 maj	Kultur Z, referensgrupp
18-19 aug	Kultur i norr, samråd
12 sep	Krokoms kommun, samråd
19 sep	Kultur Z, referensgrupp
20 sep	Bergs kommun, samråd
3 okt	Östersunds kommun, samråd
10 okt	Nordcirkus, dialog
14 okt	Samling vid lägerelden - kulturarvskonferens
18 okt	Gaaltije, dialog
21 okt	Professionella kulturskapare – KLYS, samråd
24 okt	Kulturting Norr, konferens
25 okt	Undantaget, dialog
25 okt	Jamtli, dialog
31 okt	Estrad Norr, dialog
3 nov	Kulturutveckling, dialog
8 nov	Regionala utvecklingsnämndens presidium, styrgrupp
11 nov	Föreningsarkivet, dialog
5 dec	Norrlands nätverk för musikteater och dans, dialog

9 dec	Kultur Z, referensgrupp
13 dec	Regionala utvecklingsnämnden, beslut remissutgåva
2023	
26 jan	Regionens samiska samordnare, dialog
9 feb	Regionens tillgänglighetsråd, samråd
27 feb	Jamtlisamråd
1 mars	Remisskonferens
20 mars	Kultur Z, referensgrupp
21 mars	Bildkonsten, samråd
27 mars	Biblioteksutveckling, samråd
3 april	Hemslöjden, samråd
4 april	Filmpool, samråd
5 april	Designcentrum, samråd
14 april	Professionella kulturskapare – KLYS, samråd
30 april	Riksteatern J/H, samråd
23 maj	Regionens samiska samråd
1 juni	Regionala utvecklingsnämndens presidium, styrgrupp
1 juni	Jamtlisamråd
29 juni	Föreningsarkivet, dialog
25 sep	Regionala utvecklingsnämnden, beslut om förslag till kulturplan
17-18 okt	Regionfullmäktige, beslut om kulturplanen